

APUNTES

PERA LA MONOGRAFIA DE LA CATEDRAL BASÍLICA

DE SANTA CREU Y SANTA EULALIA DE BARCELONA (1)

PRÓLECH

Al entrar en la catedral de Sevilla la primera impressió que se sent, la que domina, la que subjuga es la de magestat, que involuntariament nos fá esclamar: ¡Qué grandiosa! Al entrar en la de Búrgos la sensació es diferenta, lo que impressiona primerament als sentits es son treball delicat, colossal, inmens, que fá esclamar: ¡Qué rica! La catedral de Barcelona, sensa deixar d' esser grandiosa y rica, no crida de moment la atenció per cap d' aquestas circumstancias ó mellor dit qualitats; puix que ab preferència la crida, sa senzillesa, sa elegancia, sa severitat, sa armonia, sa puresa, lo seu (permeteume la expressió) misticisme que 'ns fá esclamar: ¡Qué imponent! ¡Qué severa! Heus aquí 'l principal inconvenient del que intenta publicar la monografia de dita catedral. *¿Ha sigut aquest lo motiu que ha retret de empréndrela á nostres artistas y literats?* Ho ignorem; la veritat es que no se n' ha escrit cap ab verdader carácter de tal.

(1) Treball llegit en sessions de 11 y 23 Maig y 5 Juny.

Las catedrals de Sevilla y Búrgos, quals monografias havem escrit, las de Tarragona y Toledo que ab la ajuda de Déu escriurem mes endavant, son de dificilíssim y complicat estudi; mes al cap y á la fi la meteixa complicació y riquesa prestan materials pera descriurelas detingudament. No sucseheix així quan se tracta de la de Barcelona, la qual podria esser descrita en quatre ratllas dihent: es severa sobre tot, senzilla y elegante, bonica y misteriosa en grau superlatiu, sas distintas parts se troban en complerta armonia, sas líneas son de lo mes pur que ha produit lo gòtich, y ab aixó s' hauria dit quant deu dirse.

D. Joseph Oriol Mestres, arquitecte d' aquesta Catedral Basílica, en una extensa y detallada memoria descriptiva, escrita l' any 1867 ab motiu del projecte de conclusió de dita Catedral, diu: «Es impossible formarse una idea de
»lo que es nostra catedral, coneixentla solsament pels
»dibuixos. Nostra catedral es un gran llibre que no pot
»traduirse: es precis estudiar l' original á la sortida del
»sol, ab plena llum, y quan aquell astre 's despedeix de
»nostre horisó. Es precis véurela, quan se cantan las
»matinas que 'n dias senyalats se celebran y baix las
»impresions d' aquell solemne cántich acompanyat de la
»orga. Sols estudiant així nostra catedral, continúa lo
»Sr. Mestres, es com se compren sa sublimitat y misteri,
»que produeixen en l' esperit impresions que no se sentan
»en cap de las Basílicas que no pertanyen al estil gòtich.»
Sentats ja aquestos precedents, pera que fins á cert punt cobreixin las faltas en que puga incórrer, entrem en materia.

DIFERENTAS VICISSITUTS

PER LAS QUALS HA PASSAT LA CATEDRAL DE BARCELONA.

Tres son las épocas que 'ns presenta la historia d'aquest edifici, de cada una 'n parlarem ab la extensió que requereixi sa importancia.

Sensa remontarnos á sa primitiva fundació en los primers sigles de la Iglesia, com alguns afirman, fixarem com á primera una fetxa mes moderna, la del any 599, en la que celebra la consagració solemne de la capella dedicada á la Santa Creu, edificada en lo mont Tabor, á qual *consagració assistiren nou Bisbes* (1).

Escasissimas son las novas que de tan remota época s' han pogut recullir y inútils á nostre propòsit, puix per duas voltas fou tirada á terra abans de formarse la abuy existent.

Quan en la primera invasió sarrahina prenguèren los moros la ciutat de Barcelona, reduida allavoras á petits y estrets límits, s' apoderàren de la capella de la Santa Creu, convertintla en mezquita y establíntli 'l seu cult. Fou destinada á n'aquest objecte per espay de noranta anys, aixó es, fins l'any 807, en lo qual expulsats ja 'ls moros pel emperador Ludovico Pio se purificá y torná á servir pera las ceremonias del cult católich.

(1) La major part de las fetxas que 'n aquesta monografia 's citan, son degudas al canonge d'aquesta Santa Iglesia Catedral, Dr. D. Joan Codina Betschinger, distingit amich y apassionat artista, qui prenentse un treball gran, las ha anadas recullint del arxíu de la Catedral del qual está encarregat.

En una invasió que de nou féren los alarbs á Barcelona, ahont entráren per assalt l' any 854, mitj arrunáren aquesta capella, que continuá en tal estat fins al any 877, en lo qual, lo qui ja era allavors bisbe de Barcelona, Frodoi, acudi á la generositat de Cárles lo Calvo, qui doná 10 lliuras de plata pera comensar sa reedificació, declarantse al meteix temps patró de la propia iglesia. Allavors, creyem ab nostre inolvidable cronista Piferrer, comensá la catedral gòtica de la primera época, podentse considerar com á son fundador l' espressat monarca.

En aquesta meteixa época, segons uns, ó als 10 de las kalendas de Novembre de 878 segons altres, se trasladáren á n' aquesta catedral las reliquias de la Verge y Mártir Santa Eulalia, qual mort havia tingut lloch lo dia abans dels idus de Febrer del any 282; sos restos, que feya ja molt temps estavan amagats, fóren trobats en la iglesia ó capella de Nostra Senyora de las Arenas y trasportats ab tota solemnitat á la catedral, pel meteix Frodoi, donántseli desde allavors lo nom de Santa Creu y Santa Eulalia, com ho confirma 'l privilegi escrit en llatí l' any 878 que diu: *Demaná també 'l meteix venerable Bisbe Frodoi, per amor á Deu y reverencia á Santa Creu á qual honor está dedicada la dita iglesia de Barcelona y de Santa Eulalia qual cos descansa en ella que lo ausiliárem per reedificar son temple casi del tot arruinat.* (Flores).

Vingué 'l dia 6 de juliol de 986 y ab ell nova invasió de moros, mes terrible encara que las altrás, ab mes general incendi, desolació y saqueig que ab sanya portáren á cap las tropas d' Almanzor essent comte de Barcelona Borrell onse y bisbe Vives. Y fou, segons indica la obra titulada Condes vindicats, del Senyor Bofarull, (tomo

12, pag. 152 à 170) tant gran y general la devastació y ruina, que no deixáren ni un sol llibre, ni monument, cayent á terra la catedral lo meteix que tots los demás edificis.

Encara que fixament no 's pot indicar qual fou 'l siti que ocupá aquella antiga iglesia, es la opinió mes probable que estigué en lo pla dit de la catedral, enfront de la que avuy es porta principal.

Ressentintse aquella fàbrica de la seua vellesa y mes que tot del molt mal que li féren los moros, lo invicte comte de Barcelona D. Ramon Berenguer primer, dit *lo cell* y també *muralla del poble cristiá*, en vida de sa esposa la Comtesa Almodis, tenint intenció de donar una mostra de gratitut al cel, cregué esser lo mes oportú la reedificació de la catedral, fundant al any 1046 lo segon temple, com ho demostra una clàusula del acta de la consagració y dedicació (en llatí), que 's conserva en lo llibre primer de las antiguetats de la catedral y que Diago traduí al castellá, essent la traducció catalana la següent: «Vegent que 'n lo principal trono del seu honor, dins dels »murs de Barcelona, s'estava arruinant, á causa de la »vellesa de la obra, la aula de la Seu Episcopal y que 'n »part estava ja destruïda pels bárbres, se compadesqué »d'ella per divi amor y féula renovar y restaurar desde 'ls »fonaments.»

Acabava ja l' any 1058: los Comtes Don Ramon y Donya Almodis, ajudats del piados zel del Bisbe Guislabert, resolguéren fer la festa de la consagració que tingué lloch lo dia 18 de Novembre, ab asistencia de tota la cort y dels prelats de Narbona, Arles, Urgell, Vich, Gerona, Elna y Tortosa.

Divuit anys després se celebràren á n' aquella catedral los solemnes funerals á tan apreciat comte, deixant en ella depositadas sas mortals despullas.

Solsament durá dos sigles la obra de Berenguer, situada al lloch que avuy ocupa 'l chor, puix á causa del augment considerable de la població, que s' observava ja á últims del sigle xii, ab motiu de son dilatat comers y cultura, al meteix temps que 'l trobarse á Barcelona la cort de Aragó, fóren motius suficients pera que 'l Rey Don Jaume II resolgués edificar de nou altra Catedral mes gran y espayosa, senyalant d' aquest modo la gloriosa época de sont regnat, y *aprofitant l'ordre y estil dit allavoras tudesch y ara gòtich que comensá á usarse á Espanya á principis d' aquell sigle* (1).

L' any 1298 fou 'l primer de la obra, després d' haver ja sigut engrandida en 1173 per la part del chor actual. Cap noticia 's té de las dimensions de las duas antigas catedrals, ni de sa orientació, ni quins fóren llurs modestos arquitectes; tant sols s' han pogut recullir las escasas noticias que havem citat, las quals demostran que la actual catedral es la tercera, havent sigut construïdas las tres próximament en lo meteix lloch. S' ignora també qui fou l' arquitecte que doná la trassa de la actual catedral, hermosa fàbrica que 'ns admira. Lo primer de maig de 1298 fou posada la primera pedra, continuant la obra molt á poch á poch, de manera que fins l' any 1329 no s' acabá 'l traschor, que fou per ahont se comensaria la catedral; lo total de la obra no s' acabá fins á l' any 1400, servint de comprovant á n' aquestas fetxas duas lápidas, en

(1) Bofarull, *Guía cicerone de Barcelona*, año 1817.

lletras propies de sa época, colocadas á dreta y esquerra de la porta nomenada de Sant Ibo, que es la que dona sortida al carrer dels Comtes de Barcelona, qual contingut es lo següent:

Lápida 1.^a *In nomine Domini nostri ad honorem Sancta Trinitatis patris et filii et spiritus sancti, ac Beatæ Virginis Mariæ et Sanctæ Eulaliæ virginis et martiris Christi de civi Barcinone cujus suum corpus in ista requiecit sede: opus istius Ecclesiæ fuit inceptum Kalendis martii anno Domini Rege Aragonum, Valentie, Sardinie, Corsicæ, Comitesque, Barcinone. En la segona lápida 's llegeix: In nomine Domini Nostri Jesu Christi, Kalendis novembris anno Domini MCCCXXIX Regnante Domino Alonso Rege Aragonum, Valentie. Sardinie, Corsicæ, ac comite Barcinone opus istius sedis operatur ad laudem Dei et Beatæ Mariæ Sancte Sancteque Eulaliæ.*

Si bé s'ignora, com havem indicat abans, qui fou lo primer arquitecte d'aquesta catedral, lo cert es que tots los que 'l succeïren, seguïren lo plan general per ell pensat, com ho demostran son ordre y unitat.

Al any 1317, soná ja 'l nom gloriós de Jaume Fabre (1),

(1) Jaume Fabre, fou natural de Mallorca y autor de la iglesia y convent dels Dominichs á Palma, temple 'l mes grandíós y hermós de quants possehia aquella ordre. Lo comensá á últims del sigle xiii y l' acabá al cap de 63 anys interrompint los seus treballs pera vindre á Barcelona l' any 1317, á instancias del senyor Rey d' Aragó y del Bisbe d'aquesta ciutat, á encarregar-se de la direcció de la obra de la Seu. Los senyors obrers del nou temple, diu lo senyor Funió (Diccionario histórico de los profesores de Bellas Artes en Mallorca, pág. 55) prometéren donar al arquitecte, lo mestre Jaume, 18 sous semanals per tot lo temps de sa vida, tant si estava bó com malalt, y durant la obra; en lo cas de que volgués anar per asuntos seus propis, á la illa de Mallorca sa patria, s' obligava 'l capítol á pagarli 'l passatge y la

que construí la major part d'aquest edifici, á qual célebre mallorquí hi ha algun autor que ha atribuït la trassa general del temple; empero mentres no 's trobi cap document que ho justifiqui, aytal asseveració no passarà d'esser una mera conjectura.

Al any 1329, reinant Don Alfons III d'Aragó 's començá á tirar á terra la antiga catedral, ó sia la edificada pel Comte Don Ramon Berenguer primer, que com ja havem dit abans, ocupava la part ahont hi há avuy lo chór; de manera que 's feu indispensable sa desaparició, per haver ja arribat á tocar las parets vellas las obras de la catedral nova, prosseguint lo soterrament fins al mes de Setembre de 1379 (1).

Al any 1338, s'havian ja acabat las obras dela preciosa cripta que conté 'ls restos de Santa Eulalia, en la qual fóren depositadas las reliquias d'aquesta gloriosa mártir, que estavan en la tesoreria mentres aquella 's construía (2).

manutenció, tan d'anada com de tornada. Prometèren igualment donarli casa franca pera ell y sa familia, com també 200 sous al any pera vestirse ell y sos fills.

(1) Sens dupte d'aquí naix la tant sapiguda tradició de que quan anavan construint la actual catedral la omplian de terra pera poderla construir ab mes comoditat, barrejanthi algunas monedas, de manera que quan se volgué vuidarla acudíren alguns á la invitació general que 's feu y propagáren la noticia de las trovas, á qual nova fou tanta la gent que 's posá á la obra, que 'l temple quedá construit en molts pochs dias. No se 'ns oculta l'absurdo d'aquesta tradició, no obstant la consignem aquí per esser antiga y arrelada creencia popular.

(2) Aquesta festa, que tingué lloch al mes de Juliol de 1339, fou d'una solemnitat tal, que requereix que li dediquem unas quantas ratllas. Vejém com la descriu March Mayol, Notari de la ciutat, en document original, escrit en llatí, que 's conserva en nostre arxiu municipal (llibre vermell, tomo pri-

Al any 1338, ja estaven edificats los dos primers pilars del temple tocant al traschor: desde allavoras desapareix lo nom de Fabre, y Roquer acabá lo restant de la obra de la iglesia.

mer, folio 154) que havem tingut lo gust de llegir, gracias á nostre estimat amich, l' arxiver D. Joseph Puiggari, distingidíssim arqueólech. «Després »de celebradas las ceremonias que la iglesia acostuma, se tragué del temple »lo Sant Cos, y cubert ab un rich tálam de llama d' or, fou devota y humil- »ment portat en profesó per la ciutat.

»Obrian la profesó montats á cavall, lo venerable Bernat de Tous, veguer »de Barcelona y del Vallés, Pere de Tous lo seu germá, Pere Fivaller, sub- »veguer de Barcelona, Pere de Sant Climent y Pere Bussot, obrers de la ciu- »tat aquell any, noms que 'ns recordan nostra antiga gloria.

«Aquests honorables ciutadans bastavan pera posar ordre á tota aquella »íamensa gentada, que de totas parts de Catalunya, Mallorca, Valencia y »Aragó acudi.

»Seguian totas las comunitats religiosas y fins las monjas abandonáren »aquell dia la quietut y la pau de son retiro y mitj amagant llurs caras pas- »saren per entre 'l bullici y gatzara de la munió. Anavan juntas la venerable »Senyora Comendadora Guilleuma de la Torre y lo convent de Nostra Se- »nyora de Junqueras. Lo meteix ordre guardava la venerable Senyora Ri- »carda, per la gracia de Deu abadesa, y 'l convent de Sant Pere de las Puellas.

»Las abadías ostentavan sa riquesa y gravetat al meteix temps que 'ls »priors de Sant Cugat del Vallés, de Sant Pau del Camp, de Santa María de »Fontroch y de Santa María de Casarres arrastravan llargas capas de por- »pra; relluian las mitras y demés insignias pontificals en los prelats D. Ber- »nat d' Albi, *cardenal enviat del Papa*; D. Arnau, *Arquebisbe de Tarragona*; »D. Frá Guidon, *Bisbe d' Elna*; Othó, *de Cuenca*; D. Frá Ferrer d' Avella, »de Barcelona; D. Galceran, *de Vich*; D. Arnau, *d' Urgell*; y entre 'ls abats »mitrats los de Poblet; Santa Creus; Sant Llorens de Munt; Santa María de »Camprodon; Santa María del Estany y Sant Feliu de Gerona.

»Despres d' ells venian los consellers de Barcelona, la flor de la noblesa y »la cavalleria d' allavors.

»Brillava endarrerera, tot l' esclat de la cort del Rey de Aragó D. Pere ter- »cer, *lo ceremoniós*; lo de Mallorca, D. Jaume; l' Infant D. Pere, *Comte de Ribagorza y d' Ampurias*, y l' Infant D. Ramon Berenguer, *fills tots dos del difunt rey D. Jaume segon*.

Ja en l' any 1382 se construïan las capellas dels claustrs lindants ab lo carrer de la Pietat, incluinthi la que fa cantonada al carrer del Bisbe, segons ho demostra una làpida que 's conserva en la última capella, dedicada á Santa Eufrosina verge y fou pagada pel mercader ó comerciant Pere Safont, ciutadá, qual capella fou comensada 'l dia 4 de Setembre del any citat.

En los anys 1387, 88 y 89 se treballá ab assíduitat en los dos campanars, fonentse á despesas del Ajuntament la gran campana dita «Seny de les hores», posanthi 'l rellotje, á qual cerimonia fou present lo Rey de Castella. Lo dit rellotje fou canbiat en l' any 1576 per un altre que regalá á la Ciutat la república de Venecia. Finalment, essent administrador d' aquesta Santa Iglesia lo senyor bisbe Sapera, patriarca de Jerusalem, desde 1420 á 1430 s' acabá l' interior desde detrás del chor á la porta principal, en qual época s' anavan també construint los claustrs, posantse la última clau 'l dia 26 de Setembre del any 1448, si be anáren completantse ab posterioritat alguns detalls que faltavan.

Aquestos claustrs, com veurém mes endavant, los comensá l' arquitecte Roquer, los continuá en l' any 1432 l' arquitecte Gual y tancá sa última volta Miquel Escuder.

En l' any 1449 se comensá la construcció de la capella

»Despres de molts altres infants seguian setze homens vestits de panyo vermell portant vuit ciris encesos de dos quintás de pes cada un.

»Asistíren també á la cerimonia la reyna D.^a Elisenda, viuda de D. Jaume segon; D.^a María d' Aragó, esposa del rey D. Pere ters; D.^a Constantina, esposa del rey de Mallorca; D.^a Violant, viuda del déspota de Rumania; D.^a María Álvarez, muller del infant lo comte de Prades, y altres senyoras nobles en nombre considerable.»

de St. Olaguer, á la qual fou transportat lo cos sant d' aquest bisbe, que havia mort en l' any 1136, havent sigut canonisat á principis del sigle xvii, en qual época 's construí 'l basament del retaule y camari ahont se venera.

Forma part d' aquesta catedral, essent avuy dia sa part mes antiga, la capella dita de Santa Lluçia y antigament de las *Donzellas*, que fou manada construir en l' any 1271 pel bisbe D. Arnau de Gurp, en la qual fóren guardadas sas despallas. Aquesta capella fins á mitjans del sigle xv estigué enterament separada de la Catedral, á la qual fou ajuntada quan se termináren los claustres, la capella de St. Olaguer y la Aula del Capítol. D' aquesta capella y de sos enterraments nos n' ocupárem mes endavant al descriure la Catedral.

SITUACIÓ Y PLAN GENERAL D'AQUESTA

CATEDRAL.

Cent cinquanta anys bastáren pera deixar nostra Catedral y sas escasas dependencias en lo ser y estat en que avuy dia 's troban y quatre cents setze anys han transcorregut sensa que s' hajan emprés de nou rahonables treballs pera acabarla. Se troba situada quasi bé al mitj de la ciutat y en lo punt mes elevat del mont Tabor, desviantse lo seu eje longitudinal 40° 45' cap al S. de sa direcció NE. Lo conjunt general de la Catedral pot dividir-se en duas parts; la primera, la catedral propiament dita y la segona, los claustres y alguns accessoris. Forman la Catedral tres naus que ocupan un rectángul de 25 metres 60 centímetres d' ample per 60 metres 10 centímetres de llarch, al que deu afegirshi l' ábside for-

mat per un semi-polígon de catorze caras, inscrit a una circumferencia de cercle de 12 metres 80 centímetres, de manera que la longitud total es de 78 metres 90 centímetres, sensa comptar 3 metres 70 centímetres del vestibul de la porta principal. L' ample total de la iglesia, compresas las capellas, es de 37 metres 30 centímetres y la llargaria total, incluinthi la capella del mitj, es de 83 metres 35 centímetres, mes sensa inclóurhi los gruixos de las parets que la rodejan. L' espay comprés per las tres naus té una superficie equivalent a 1958 metres ab 63 centímetres, la volta está creuada per archs en tots sentits y sols té sis lleugeríssimas columnas en l' ábside, dotze de regulars dimensions en la nau y duas mes gruixudas que sostenen los archs torals del cimbori. Lo nombre de columnas que aguantan la volta es donchs lo de vint. Cada una de las primeras presenta en sa secció horizontal una superficie de 475 milímetres; cada una de las que termina lo presbiteri la de 1 metre 18 centímetres. Las vuit que perteneixen a la nau presenten respectivament una secció horizontal de 1 metre 45 centímetres; de manera que la superficie total de las vint columnas aisladas que aguantan totas las voltas, equival a 26 metres 66 centímetres superficials, lo que per terme mitj dona lo 1'38 per cent de la superficie de la volta que sostenen; prova evident de sa gran lleugeresa que es una de las cosas que mes s' admiran en aquesta Catedral.

Al peu de la quarta columna de la nau que está davant de la capella dedicada a la Mare de Deu de Montserrat, hi ha una escala per medi de la qual se puja a la trona construïda en l' any 1483 per Roquer y son deixeble. Aquesta preciosa trona té alguns calats molt ben entesos, fullatjes

fets ab primor y unas estatuas dels Sants patrons que tenen puresa de líneas y sentiments místichs.

Digna de llohansa es la circumstancia que 's nota en aquesta catedral, á saber, que llevat d' algunas capellas no s' hi trobi res arrebossat amagant los materials de que está construïda, posant de tal manera de manifest la pedra arenisca de nostra pedrera de Montjuich, únich material de construcció que s' ha empleat en nostra Basilica, escepció feta de la porta dita de St. Ibo y de la dels claustres que tenen las columnas y 'ls archs fets de pedra calissa bastant compacta y quasi blanca. També hi ha empleada, si bé que ab petita cantitat, pedra provinenta de Vilafranca del Conflent, ahont fou enviat en lo 22 de Setembre de 1447 lo mestre major Andreu Escuder pera tallar la pedra.

La planta d' aquesta iglesia es sumament senzilla; al voltant de la segona nau hi ha distribuïdas 25 capellas absidals ab son finestral al fondo.

Lo presbiteri se troba aïslat, voltat per deu esbeltas columnas, ab sa modesta reixa de ferro que l' tanca per totas parts, facilitant sa entrada duas portas laterals qual entrada franquejan sis esglaons que pujan son paviment un metre sobre 'l de la iglesia.

Sota d' aquest paviment hi ha colocada la

CRIPTA DE SANTA EULALIA.

Se baixa á n' aquesta capella-sepulcre de Santa Eulalia per medi de vint esglaons, al cap de vall dels quals se troba una reixa, que es precis passar pera trobarne altres cinch, que s' han de baixar si 's vol arribar al pla terreno de la cripta. La rodeja per sa part interior, á la altura d' un me-

tre 298 mil·límetres, una galeria, que té en son centre lo *preciós sepulcre de la verge y mártir Santa Eulalia*; á n' aquesta galeria hi donan entrada duas petites portas colocadas la una á la dreta y la altra á la esquerra. Magnífica y sorprenent es la volta que cobreix la cripta, no presentant cap senyal de haver sofert cap dany ni cambi de cap classe, ab tot y esser ben sapigut que en tal punt fóren moltes las bombas que hi caiguéren quan lo siti de Felip V, en qual ocasió rebé gran dany la volta superior de la iglesia, fins al punt de que quan lo duch de Berwich que manava l' exércit sitiador aná á la catedral, no pogué pujar al presbiteri per impedirho la gran pila de runas que hi havia en tal lloch ocasionadas pel bombardeig.

Dotze archs sumament rebaixats estriban en la clau central, del diàmetre d' un metre 85 centímetres y son rèlleu de 182 mil·límetres, respecte dels archs que ho es de 560 mil·límetres presos desde 'l pla de la volta, de manera que be pot dirse, que dita clau pesa 6000 kilos quan menys. Lo conjunt de la capella recorda la del sepulcre de Sant Pere y Sant Pau, en Sant Pere de Roma, anomenada vulgarment *la Confessió*. La urna ó arca d' alabastre que conté las relíquias de Santa Eulalia, perteneix á la primera meytat del sigle xiv, está sostinguda per vuit columnas de marbre jaspiat, ab capitells de reminiscencias corintias, quasi totas de desigual altura y segons sembla formant antigament cada duas una sola, salomónicas y sensa base, creyentse ab fonament que son restos de la catedral antiga aprofitats pera aixecar la urna un metre 60 centímetres sobre 'l pla general. Duas de las columnas s' apoyan sobre las espatllas de figuras humanas colocadas en actitud de fer gran fatiga

y las altras sobre las esquenas de lleons de marbre ajeguts. Davant de la urna se construí un altar que fou reemplassat per un altre, en lo sigle xvii, fet de fusta de noguera, alabastre y marbre de color. Aquest retaule que contrastava desagradablement ab lo resto de la cripta ha sigut tret, fa poch, á instancias del canonge Ilustre Dr. Codina, encarregat de sa conservació, qui además ha procurat fer tornar á posar, en lo siti ahont estavan, abans de construirse aquest retaule, dos ángels de pedra que per espay de moltíssims anys estiguéren guardats en los magatzems de la catedral. La urna está plena per totes parts de baixos relleus; en los del cantó de la Epístola s'hi veu Santa Eulalia espirant en la creu y en l'altre del cantó del Evangeli, s'hi veu á la propia Santa quan solsament guiada per sa virtut y animada per la pura flama que sent dins son cor parteix en busca del martiri.

En tres quadros se divideix la part anterior; en lo primer, la animosa donzella cristiana repren al orgullós prefecte; en lo segon, sofreix resignada 'ls assots; y en lo tercer, clavada ja en la creu, los botxins esquinsan sas virginals carns. De la meteixa manera, la part posterior está també dividida en tres quadros: en lo primer Frodoi, lo clero y 'l poble buscan lo cos mort de la Santa; en lo segon lo portan en professó, y en lo tercer lo colocan en lo temple. La cuberta está formada per quatre plans inclinats; en lo de davant hi figura la segona traslació del sant Cos; en lo de darrera los ángels pujan sa ánima al cel. Volta los quatre ánguls de la cuberta y 'ls quatre de la base, una inscripció que diu aixís: ✠ *Hic requicit, Corpus Beatæ Eulaliæ Virginis et Martiris Christi civis Barchinonæ quæ passa est sub Daciano Preside Secundo Idus Februarii An-*

no Domini CCLXXXVII quod Sanctus Felix et paventes ejus repelierunt in Basilica Beatæ Mariæ de mari et inde traslatum est ad hanc sedan à Beato Frodoino Episcopus eum clero et populo barchinonæ anno Domini DCCCLXXVIII = ✠ Et in hoc sepulcro reconditam VI idus Julii anno MCCCXXXIX ab in Christo patribus et dominis Bernardo Divina Providentia tituli Sanctæ Priscæ Presbitero Cardinali Arnaldo Sanctæ Tarraconensis Ecclesiæ Archiepiscopo et fratre Ferrairo Episcopo Barchinonæ eum aliis Coepiscopis vel assistentibus Illustrissimis Regibus Pedrò Aragonum et Jacobo Majoricarum, cum suis consortibus.

En la segona lluneta, à la dreta baixant, hi ha un sepulcre ó cenotafi de pedra marbre blanca, ab una tapa, en lo centre de la qual s' hi veu un forat rodó ab tapa de pedra y nansa de ferro. Ja la forma de la urna indica ésser dels primers temps de la iglesia, lo qual acaba de corroborar lo forat de la tapa, per la rahó de que en aquells sigles no 's donavan reliquias ni tant sols se permetia tocarlas, sino que á qui las demanava, se li donavan certs vels ó cintas que ficavan per dit forat, posantlas en contacte ab los sants ossos, suposant que ja bastava 'l contacte pera adquirir la meteixa virtut. Aquesta costum durá fins á últims del sigle VII y principis del VIII, fins y á tant que los longobarts, en temps de Aistulfo, saquejaren á Roma.

Darrera de la urna en una pedra de marbre que 'l bisbe Frodoi trobá en Santa Maria de las Arenas, sobre 'l sepulcre de Santa Eulalia, se llegeix lo següent: *Hic requiescit Beata Eulalia Martir Jesu-Christi quæ passa est in civitate Barchinonæ sub Daciano Præside II idus fe-*

bruarii.... fuit inventa á Frodoino Episcopo cum suo clero in domus Sanctæ Mariæ. Deo gratias. (1)

Al sortir d'aquesta capella y posar lo peu en l'últim esglaó, la iglesia desplega davant de nostra vista una de sas mes bellas perspectives; se desenvolupan davant nostre ab tota magestat y puresa las tres amplas naus, separadas per elegants pilars, quals nombrosos bocells s'uneixen graciosament per medi de capritxosos y ben treballats capitells, la major part dels quals son historiatos y tots ells de un treball exquisit.

En mitj de la nau principal, aixó es, en la del centre, hi ha 'l espayós y magnífich

CHOR.

Lo treball artístich d'aquest chor sols pot conéixerse á forsa de contemplació, per esser d'una bellesa inesplicable y sos adornos, en sa major part, son verament dignes de que los estudien y contemplin 'ls artistes de nostra época

Té dos ordres d'assientos, l'un alt ab 61 cadiras y trono pel bisbe; l'altre baix ab 48 assientos, essent tots iguals. Los primers están amparats per afiligranats doserets que son los que constitueixen la mellor bellesa d'aquesta obra, agullas minuciosas y delicadament treballadas que esculpí en l'any 1483 Miquel Loguer, ajudat de son

(1) Allí descansava Santa Eulalia, mártir en Jesucrist, que patí martiri en Barcelona essent prefecte Daciá, á dos dels idus de febrer. La descobrí lo bisbe Frodoi, ab son clero, en la iglesia de Santa María. (Flores, España Sagrada, tomo Barcelona).

deixeble Joan Frederich alemany, essent treballadas las cadires en l' any 1457 per Matías Bonifaci, que acabá la sua obra un any després. Está exteriorment tancat per tres parets, una á cada costat, estrebadas entre las columnas de la nau, y altra que 'l tanca per la part inferior mes immediata á la fatxada principal.

Las duas parets laterals, elegant y perfectament treballadas, ab alguns adornos de imatgeria, fóren construïdas en lo sigle xv y costejadas, lo meteix que 'l chor ó gran part d' ell, pel bisbe Don Ramon d' Escales, qual escut d' armas campeja en cada un dels quatre departaments que constitueixen la paret lateral, alternant ab lo de la Santa Iglesia.

La paret que 'l tanca per sa testera es d' un género molt distint; perteneix als anys 1562 y 64 y fou obra dels esculptors aragonesos Bartomeu Ordonyo y Pere Vilar, á despesas del bisbe Francisco Climent Perez ó *Sapera* Patriarca de Jerusalem. Forma la decoració un cos d' arquitectura dórica, figurant en sos intercolumnis, en baixos relleus de marbre blanch, la vida y martiri de Santa Eulalia. Se distingeixen entre 'ls quadros que formen los grupos de las figuras, quatre ninxos de diferent gust, ab estàtuas, mes á primera vista es ja fácil de conéixer que las unas no foren fetas pels altres.

La porta, que está en lo centre, está guardada per duas columnas corintias y en los adornos s' hi veuen capritxosos fullatges y detalls que 's distingeixen per sa pulcritut, notantse en lo tot un gust fi y delicat al meteix temps que molt ingeni. Es de lo mes pur que de la época del renaixement conservém, essent son basament de marbre de Tortosa y lo restant de marbre blanch de Italia.

Per la part del àbside, tanca 'l chor una senzilla reixa de construcció moderna; y dihem moderna, porque tot lo més se remonta als últims anys del sigle xiv. Apoya aquesta reixa un banch de pedra arenisca ab las armas del bisbe Escales y las del Capítol. En la columna de la dreta, que divideix la nau central de la iglesia, s' aixeca un grandíós doseret, d' un treball delicadíssim, que adorna la cadira ó trono del senyor Bisbe, mentres la trona ja citada s' apoya en la columna del seu davant. Lo doseret, de un gran treball y gust artístich, está fet en fusta de roure, produhint un conjunt grave, rich y ab complerta armonia ab la iglesia.

Entre 'ls actes célebres que han tingut lloch en aquest chor, deu citarse ab preferencia, lo que se celebrá en lo dia 5 de Mars de 1519 quan Carles I, allavoras solsament rey d' Espanya, celebrá capítol general de la ordre del toisó d' or, únich que ha tingut lloch en Espanya. En un costat s' eregi un trono covert de vellut negre ab dosser del meteix, representant lo difunt emperador Maximilià primer. Presidia en altre rich trono de brocat lo rey Càrles primer de Espanya y seguian en las demás cadiras del chor los cavallers de la ordre y los que aquell dia rebéren la investidura. Assistíren los cavallers: Cristemo, rey de Dinamarca; Segimon, rey de Polonia; En Rodrique de Toledo, posteriorment d' Alba; En Diego Palermo, duch d' Escalona; En Diego Hurtado de Mendoza, duch del Infantat; En Inyigo Fernandez de Velasco, duch de Frias y condestable de Castella; En Alvar de Zúnyiga, duch de Béjar; En Anton Manrique, duch de Nájara; En Fadrich Henrique, almirant de Castella; En Ferrant Folch, duch de Cardona; lo prímpcep de Visi-

nyano del regne de Nàpols; En Esteve Alvarez Ossorio, marquès d' Astorga; En Pere Anton, duch de Saint Mayr y En Adrià Croy, senyor de Beauraing de Châlons, príncep d' Orange (1).

Lo dia 10 de Juliol de 1319 las ordres de Montesa y St. Jordi d' Alfama celebràren una grandíssima festa en aquest chor. Ademés d' aquestos actes, altres molts han tingut lloch en lo meteix recinte dignes de memoria, com son Concilis, que per no allargar mes lo relat los passarem per alt (2).

Lo chor se divideix en duas parts, que prenen dos dife-

(1) Confirman la memoria d' aquest fet, certas inscripcions, algunas d' ellas divididas en varios trossos, que colocats á manera de quadros á dreta y esquerra de la porta diuen així: *Invictissimus Carolus Dei gratia Hispaniarum Rex catholicus, Archidux Austrie Dux Burgundie solemnitatem insignisimi ordenis aurei velleris cui tamquam supremus preerat in hac ecclesia V.^a VI.^a y VII diebus mensis martii anno Domini 1519 et regni ejus 4.^o solemnissime celebravit.*—Tres haut et tres excellent et tres puissant et tres catholique prince Charles. Par la grace de Dieu premier de son nom Roy des Espagnes et des deux Sicilis et Hierusalem et des isles et terre ferme de la mer Occéane Mesieur en Amerique et archeduc d' Autriche duc de Bourgundie et chief et souverain du tres noble ordre de la Toyson d' or.—Tres haut et tres excellent, tres illustre, tres puissant prince Maximilien par la clemence de Dieu Empereur des Romains toujours auguste Roy de Germanie, d' Hongrie, de Dalmatie, de Croacie, et archiduc d' Autriche Duc Bourgundie, de Sicilie, de Carintie, de Carniole, et compte de Habsburgo, de Tirol, tres Passe.

(2) De dos actes célebres havém de parlar també, encara que no siga mes que com á nota y somerament, á saber: la benedicció de las banderas que en dita catedral se feu lo 23 d' abril de 1436, las quals havian de servir pera una gran armada que 's preparava allavoras contra 'ls genovesos; y la missa que en lo dia 20 de Juny de 1525 digué 'l bisbe en la capella ó cripta de Santa Eulalia, que ohí humilment lo rey de Fransa, Francisco primer, que havia arribat lo dia abans presoner, guardat pel virey de Nàpols y 'l capitá Alarcon, després del gran triomf alcansat sobre sas armas en la

rents noms; la una 's diu chor del Bisbe ó de S. Joan Baptista y la altra del Degá ó de S. Pere.

Passem ja á la descripció de las

NAUS.

La nau principal, com acabem de véure, té 'l chor en lo centre, mes com es poca la altura de las parets del entorn, se presenta esbelta en tota sa extensió.

Entrant per la porta principal se troban desseguida las duas grans columnas que sostenen los quatre arch torals sobre 'ls que descansa 'l cimbori, venint desseguida altres tres trams fins á arribar al creuher, sostinguts per sis columnas; despres lo creuher, altre tram igual als demás y finalment lo presbiteri rodejat de deu columnas. Los archs transversals de la nau central son ogivals y tenen son arranch 2 metres 14 centímetres sobre 'ls capitells de las columnas. La altura d' aquestas es de 15 metres 69 centímetres, la monteya dels archs de 7 metres 77 centímetres y l' ample de la nau 11 metres 14 centímetres, presa la llum de las columnas. Si comparem la amplaria de la nau (11'04) ab sa elevació total, que es de 25 metres 50 centímetres; tindrem sa proporció que es la de tres á set, aixó es, tres per la latitut y set per la elevació.

S' observa en nostra catedral una altra particularitat y es, que 'l radi que ha servit pera trassar los dos archs ogivals de que 's compon cada arch, es igual á las tres

batalla de Pavia. A dit Rey se li permeté estar en lo meteix lloch desde ahont acostumavan oir la missa 'ls reys, es á dir, desde la galeria que volta la cripta, ab la diferencia de que en lloch de col·locarse á la dreta lo feren col·locar á la esquerra.

cuartas parts de la longitud de la corda y están trassats desde dos centres distints colocats á la meteixa línea del pla del capitell y equidistants entre si una séptima part de la meteixa corda.

Sobre lo emras horizontal d' aquests archs hi ha una graciosa galeria de columnas empotradas á un matxó aislal, que sosté una serie de archs y 'l tros de paret en lo qual campejan los rossetons que iluminan la part superior de la nau.

Aquesta galeria no té mes overtura exterior que quatre portas, ab eixida al terrat, de las quals se n' aparedáren tres, fa ja molts anys.

En la part del ábside que cobreix lo presbiteri, hi corra la galeria y 'ls rossetons de la meteixa manera que en la nau, solsament que 'l nombre de columnas de cada tram de galeria es menor, en rahó d' ésser menors los espays que corresponen als intercolumnis de la columnata inferior.

Las naus laterals tenen d' ample la meytat del de la nau central y la altura está determinada per la dels archs que apoyan en lo sentit longitudinal de la iglesia. En aquestas naus venen emplantadas las capellas, sobre de las quals corre lo *triforium* desde 'l creuher á la fatxada principal; de manera, que tenint la catedral únicament tres naus en lo pla de la iglesia, pot dirse que 'n té cinch al arribar sobre de las capellas.

En lo *triforium* s' hi construiren grans finestrals pera iluminar l' espay y donarli una major grandiositat.

En las capellas que, com ja havem dit, tenen totas la forma absidal, s' hi construí també un finestral calat en lo centre de cada una, si be la major part de ellas se troban

aparedadas ó tapadas ab los retaules. ¿Per qué s'aparedáren las finestras que davan llum á las capellas? ¿Per qué desapareguéren los seus pintats vidres? pregunta Pons ab sentiment, en la seua obra, titulada, *Viaje de España* (tomo XIV, pág. 141), y després afegeix: «fou pera donar lloch ó cabuda á altars y retaules del mes mal gust, fins lo punt de que seria moltíssim mellor no haverlos fet, puix atenent á la rahó del art, se malgastá en ells lo diner y s'enlletxi la iglesia.» (1)

Al aixecar la paret de la fatxada principal, se deixá sens construir tot lo parament, que es lo que devia portar tota la decoració de la fatxada y així estigué fins al any 1802, en lo qual, ab motiu de la vinguda á n' aquesta ciutat dels

(1) Piferrer parlant del mal gust d'aquests retaules diu: «Qui fou l'escultor que 'ls omplí d'aquellas estravagancies y ridiculesas? Tal volta tindrán lo seu mérit particular, puix tot pot tenirho si sols se mideix ab lo compás dels mes frets preceptes; empero ¿á qui no crida la atenció aquella taca negra al mitj de la tersura de tot lo demás? ¿aquellas panxudas curvas, aquells pesats y embutits jochs de rotllos al costat de lleugeríssims ánguls y de la gracia dels archs?

«Las revolucions, continua Piferrer, han atacat los edificis antichs, en sa totalitat imparcialment; portats per son espantós deliri, han derribat pel prurit de derribar; delictes enorme, que sols pot ésser escusat, en comú, per la ceguera y febre que á tot comunican los fets de partits oposats; mes en cambi alguns artistas de nostres dias, los han també embestit ab gravetat y sanch freda, ab son diploma y condecoracions á un costat y 'ls seus llibres y dibuixos al altre. Han derribat pera *corregir* l'antich, lo venerable, ab la fredó y contraste de carácter de sas obras, han manat y dirigit frequents amputacions en las povres catedrals sens respecte á aquells bons bisbes que hi jauhen que donáren llurs rendas pera construir las; sens respecte als reys y magnats que las fundáren, sens respecte á aquells escurs y pera sempre oblidats arquitectes gòtichs que may tinguéren *ni diplomas ni condecoracions*, y no obstant ab l'entusiasme en son cap y la fé en son cor aixecáren sobre 'l sol del orbe cristiá fondas inspiracions, monuments que son las mes bellas páginas del cristianisme.»

reys d' Espanya, Nápoles y Etruria; pera assistir al casament del príncep d' Asturias, Don Ferrant, se féren grans festes, engalanantse la Seu y arrebossant y pintant la fatxada. En ella está també pera construir lo gran rosetó, que tant realza, interior y exteriorment aquests edificis, ocupant actualment lo lloch de dit rosetó, un finestral acabat en semicercle, de 3 metres 20 centímetres d' ample, per 7 metres 45 centímetres d' elevació total, lo qual está tapat per una tela pintada imitant vidres de colors.

Además dels finestrals anteriorment indicats existeixen dinou rosetons que rodejan la part superior de la nau.

Lo creuer, si tal nom pot donarse á un tram dels de la nau igual als demás, ab la diferencia de que no té ocupat l'espai que las altres tenen destinat á capella; es senzill y no 's presenta espedit del tot, donchs l'interromp lo *triforium*. En son estrem, á ma esquerra, ó sia en la part ahont s'obra la porta dita de S. Ibo, hi ha colocada la orga, que data del any 1546, la qual fou destruïda per un llamp en lo dia 26 d' Agost del any 1646, sufrint un segon fracàs de la meteixa mena en l'any 1849 y altre en 1859 (1).

Al altre cantó del creuer, aixó es, davant de la orga, hi ha la mongia, habitada pels dos monjos, únichs guardians de la iglesia; y dessota seu la porta de servey y la sagristia, qual motlluratje está molt en armonia ab lo de la porta de S. Ibo.

(1) En lo llibre de coses asanyalades (llibre IV, capítol 42, foleo 596 y 97) Pere Joan Comes fa un gran elogi de la orga y de Pere Alberch Vila, son organista.

CAPELLAS.

Aquesta catedral té capellas no solsament al voltant del ábside, sino també en la nau, tant als costats com en la paret de la fatxada principal; totas aquestas capellas, com ja havem dit abans, son absidals y tenen cinch costats, es á dir, *los dos paralelos units per medi de tres costats d'un exágono regular*. Totas ellas tenen un finestral en la part central, mes ó menys feta malbé ab calats, y una columna en lo centre.

Las capellas de la nau tenen un sistema de volta molt distint: *consisteix en un arch transversal que las divideix en duas parts quasi be en la proporció de sis es á set*, essent la major part la que constitueix lo verdader ábside. En la primera part se construïren dos archs per diagonal, que sostenen una clau en lo punt de sa intersecció ó encreuament ab duas llunetas molt peraltadas cap á las parets dels costats. En la segona part sis archs que convergeixen en un sol y únich punt y sostenen una clau que propiament pot dirse lo punt final del ábside; los intermedis que deixan los archs, los ocupan cinch llunetas peraltadas.

Las capellas del abside están cobertas per medi de sis archs, que convergeixen cap al centre sostenint una sola clau, quals archs están al meteix temps apoyats per sis voltas, essent cinch d'ells llunetas molt peraltadas, en tot iguals á las de las capellas de la nau. En tot lo demás aquestas capellas en res se distingeixen unas d'altras, á no ésser pels ninxos que tenen en sas parets y dels quals nos n'ocuparem mes endavant. Ara es ja ocasió de parlar de las portas.

PORTAS.

Tres ne té eixa santa iglesia; la principal colocada en la fatxada y las duas laterals als extrems del crehuer. De la primera, res se pot dir, puix com ja havem dit moltes voltas, no hi ha res fet. No obstant; en l' arxiu de la catedral, se conserva un precios dibuix de la portada que la debia adornar. Es un pergami d' uns tres metres de llarch, que 'l Sr. Piferrer descriu minuciosament (*Recuerdos y Bellezas de España.—Cataluña*, tomo 2.^o).

Composan eixa portada, dos contraforts, que pujan á gran altura, termenant ab atrevida agulla; los quals se apoyan sobre un robust socol, qual comensament veyem ja format enterament aïslat, ple d' imageria, ressaltos, motlluras y bocells. Al mitx, s' obra la porta molt alfeisurada, coronada per un altíssim frontis qual cúspide arriba á la altura de las agullas dels contraforts; pertany al estil flamíger ó terciari, punt del art en que lo tipo ogival obtingué major plenitud de riquesa. Son alfeisar se divideix en cinch arcadas concéntricas, comprenent la arquivolta exterior y l' arch del intrados, adornadas ab motlluras y bocells, y unidas per medi d' un capitell comú. Ademés d' un nombre considerable de Sants, adornan eixa portada varis ángels en actitud de tocar instruments de música. Lo principal, lo típic d' esta fatxada, lo que li dona verdader caràcter, es son colossal frontó, que arrancant del primer cos dels contraforts, s' aixeca en linea recta, á contrastar ab la curva de las arcadas ogivals; los dos costats rectes que l'enquadran, se troban adornats ab grans y pomposas fullas, á manera de *grafios*.

S'ignora qui fou l'arquitecte que delineà eixa magnífica fatxada, puix mentres uns afirmen que fou Gual, altres sostenen *que tots sos rasgos indiquen esser de Roquer*; lo que sols pot assegurar-se es que 'l caràcter d'eix dibuix, es del usat á principis del segle xv, y que l'estil de sas arcadas, se sembla molt al de la porta del claustre que surt al carrer del Bisbe. D'eix dibuix, que 'ls anys han ja desmillorat bastant, y que á no duptarho lo faràn desaparèixer, se n'han tret cópias reduïdas á sis pams, y d'ellas, fotografias de la grandaria de placa, salvantse així de sa imminent ruïna y desaparició, gracias al Capítol que no tingué cap classe d'inconvenient en deixar-lo copiar.

La segona porta, ó sia la colocada á la dreta del crehuer entrant, es la que comunica ab los claustres; està treballada en pedra de calç, de gra sumament fi, essent d'un estil distint del de la catedral, mescla de bisantí y gòtic, lo que fa creure fundadament, que eixa porta havia pertenescut á la catedral primitiva, com assegura la tradició; majorment si's te en compte que pot haver sofert alguna modificació, com fou l'estrenyer sa amplada, convertint d'aquest modo son antich arch semi-circular, en arch agut ó peraltat, resultant aixís mes en armonia ab l'estil general del edifici.

Aixó fou lo que, á nostre modo de veure, feu l'arquitecte Fabre: desmontà la porta de la catedral que enderroca y la colocà en lo paratge que avuy ocupa, posant adornos gòtics dintre del timpan, decorant segons lo mateix ordre la part superior de la arxivolta.

Referma eix modo de pensar, lo trobar un tros de làpida mortuoria clavada en la paret d'eixa porta colocada de través, es á dir, com á pedra de construcció, qual ofici

lã, no com à lápida, ni com objecte de adorno, y ademés es d' origen molt anterior à la época de la arquitectura dels claustres

La altra porta nomenada de Sant Ibo, per ostentar en lo timpan la figura d' aquell Sant, pertany tota ella à la meteixa época; exceptuant lo cos superior, format segurament de trossos mes antichs com ho demostran los caps colocats sota las arcuacions. La fatxada d' aquesta porta, no presenta aquella abundància y delicadesa dels detalls, que es lo reals d' altres parts del edifici; mes lo seu total, lo seu conjunt, compensa espléndidament la falta de aquells en la magestat que desenrotlla Aixó no vol dir, ni molt menys, que no hi hagia detalls y fragments magnífichs com son, per exemple, l' adorno repetit que figura bàculs abacials, que colocats en lo remat produeixen molt efecte y contribueixen molt y molt à donarli caràcter.

Al costat, y sobre'ls archs de la ojiva, s'aixecan tres petits cossos d' arquitectura, dels qual, lo del mitj, està format per una galeria, si així pot dirse, d'estrets y alts nitxos, sense las estàtuas que regularment los adornan en construccions del meteix estil. A cada costat de la porta, à alguns pams de terra, hi ha duas lápidas, que contenen las inscripcions llatinas citadas anteriorment en las quals constan las fetxas en que's comensaren las obras d'eixa catedral, y sa dedicació. Sobre d' ellas uns grossers relleus mohuen la curiositat; figuran una lluyta entre un guerrer y un horrible dragó, y recordan la tradició que diu significa, que al deixar los fills de Mahoma sos castells y sas ciutats à la victoriosa espasa cristiana, enjegaren un feréstech dragó, que fins allavors tin gueren tancat en un castell del Vallés, vehí à Barcelona Fou general l'espant dels

habitants d' aquella comarca, puix lo monstre tant aviat arreballava los moltons, com escometia als infelissos pastors Molts foren los que sortiren á perseguir la fera, mes *pochs los que 'n tornaren, fins que un dia, segons diu Menescal en lo «Sermó del Rey D. Jaume» (pág. 70), Soler de Vilardell armat d' una espasa portentosa, ab la qual de un sol cop parti una penya, acudi á la cova del dragó, donantli tan fort cop, que alli quedá la fera partida y morta (1)*

Damunt d' eixa porta, es ahont está colocat lo campanar de las horas ó del rellotge, del que parlarem mes endavant. A estas tres portas, pot afegirse una quarta, per la qual sols pot passar una persona; se troba oberta al costat de la porta dels claustres, y probablement son objecte es que hi haja armonia ab la que está situada al altre cantó per donar pas á las torras. Res de particular te la

SACRISTIA.

Está construida en duas épocas diferents y ab malissimas condicions. Consta d' una gran sala, ab escassissima llum; segueix á eixa la sacristia propiament dita, iluminada per una sola finestra de dimensions massa reduidas si s' atent á la magnitud de la sala; y per últim, una tercera pessa, ab alguns armaris, que constituheix la treso-

(1) Havem citat ab preferencia eixa llegenda porque quasibé no hi ha cap historiador de Catalunya que no la citi. No obstant, hi ha alguns que atribueixen eixa gesta á Jofre ó Wifred el Pelós, altres al comte D. Ramon Berenguer III; mes com no es eix sol lo cas de dragons fers y horripilants que 's conta, segurament se referirán á alguna altra tradició pareguda. Remetem á nostres lectors als *Recuerdos y Bellezas de España* tomo primer de Cataluña, páginas 42 y 43, ahont trobarán alguns datos curiosos per l'estil dels ja explicats.

reria, ó sala del tresor, ab una sola finestra luminar, que té una macissa reixa, que absorbeix la meytat de la obertura. Las duas últimas salas están cubiertas per medi d'una volta de canó seguit.

En defensa d'eixa mala distribució y dimensions solament pot alegarse, que fou construida en época, (sigle xiv) en que no se'ls donava cap importancia puix se revestian los sacerdots en lo meteix presbiteri, y no obtingueren major importancia fins lo sigle xvi, en lo qual ja's construiren magníficas sacristías, ab sas pessas accessorias. Sortint de la sacristía, en direcció á la porta que dona als claustres, se troba la que comunica ab las

TORRAS Ó CAMPANARS.

Duas son las torras que té eixa catedral, la una serveix pera las campanas, y la altra pera la maquinaria del rellotge. En veritat, causa maravella lo campanar que, perpendicular á la fatxada, s' aixeca atrevit sobre la ojiva que forma la porta de Sant Ibo.

Diu la tradició, que no sabent l'arquitecte cóm, ni en quin punt posar los campanars, se n' aná d'eixa ciutat sens dirho á ningú; y que despres d' algun temps, torná decidit á construirlos en los extrems del crehuer, carregantlos sobre las duas portas. Suposa además la tradició, que lo tal arquitecte aná á Italia y Alemany, á consultar lo cas ab alguns célebres mestres.

«Que havia pensat l'arquitecte Fabre construir las torras en la fatxada principal (diu lo Sr. Mestres), quasi no 's pot duptar, mes no trobantse prou avansats

«lostravalls, per poder comensar desseguida la construcció, fou causa segurament de que aquell arquitecte se decidís á construir-les en lo crehuer, cosa que fins allavors no s'havia fet. Las torras en la fatxada principal simbolisan las duas columnas aixecadas davant del temple de Salomó; construïdas en lo crehuer, deixan de tindre eix simbolisme »

La veritat es, que la catedral no tingué campanar fins que en la segona meytat del sigle xiv se construïren eixas torras, en las quals feu las esculturas, Francesch Muler l' any 1387.

Se creu ab fonament, que eixas torras foren construïdas per l'arquitecte Roquer, ó per son substitut Pere Viader. Hi ha una particularitat que corrobora eix modo de pensar; y es, que en la part decorativa d' eixas torras, en res se coneix lo gust de Fabre, puix si be al peu de la de las campanas, en lo basament quadrat, existeix una finestra ab columnas y archs apuntats, que pot creuerse que es obra de Fabre, aixó res diu pera nostre objecte, puix aquell tros de torra pertany á la part superior del bras dret del crehuer y podria esser molt be, que subsistís ja molt abans d'aixecar las torras.

Prou atreviment fou lo del arquitecte que autorisá llur construcció en lo punt ahont están emplantadas, puix solament descansen sobre tres parets de 90 centímetres. D'eixos dos campanars, lo de las campanas es molt mes robust que'l del rellotge, mes mirats de cantó, son iguals, puix tenen la meteixa amplaria. Comparadas sas proporcions se troba, que tenen d' altura quatre vegadas la amplada comú fins á la cornisa dels finestrals, y la meytat d' eixos fins á la cornisa del acabament. Lo motlluratge

de la torra del rellotge fa creure que fou construïda abans que l'altra, essent sas proporcions generals molt més esbeltas. La torra de las campanas té escala propia pera pujar fins al terrat; mes la del rellotge no 'n té: mes tart ne fou construïda una de mahons, lo qual probablement tingué efecte en lo sigle XVI, época en que 's feren moltes obras secundarias en aquesta part.

PAVIMENT Y CIMBORI.

Lo paviment general de la iglesia es de llambordas de 32 centímetres d'ampla per 60 de llarch, per terme mitj, de pedra arenisca de la montanya de Montjuich, de la qual, com havem dit ja, està construïda tota la catedral. En tota la iglesia no hi ha altres tombas ó sepulturas subterràneas que las de dintre del cor, ahont se 'n troban duas de molt petites destinadas, la una, als capitulars, y l'altra als Bisbes, y las obertas en lo paviment de la cripta tancadas ab llosas de marbre blavench ab alguns esgrafiats sense importancia.

Quant á principis del sigle XV se construí la part de iglesia intermedia entre'l cor y la fatxada principal, se aixecá únicament una part del cimbori, cubrintse ab una teulada provisional. Eix cimbori, com ja sabem, se apoya sobre'ls quatre archs torals del extrem inferior de la nau, notantse en ell, que 'ls archs de la galeria que 'l rodeja interiorment, en lloch d'ésser semicirculars ú oji-vals, trassats desde un ó dos centres, ho son desde quatre centres diferents, cosa que únicament se feya los sigles XV y XVI. La part d'eix cimbori es octogonal; qual octógono queda inscrit dins del gran quadrat format per sos

quatre archs que fan l'ofici de petxinas, construïdas en los ánguls del quadrat. La escultura treballada en eix cimbori es de lo millor que hi ha en la catedral: no 's vehuen en cap altre part d' ella fullas tan suaus y delicadas, de modo que ni las esculturas del claustre las excedeixen en *primor y gracia*.

CAPELLA DEL SAGRAMENT Y CLAUSTRES.

La capella del Santissim Sagrament ocupa un rectàngul de 12 metres d'ample per 22 de longitud, enfront de la porta d'entrada. Als 5 metres 60 centímetres dins del rectàngul indicat, hi ha una robusta columna, per medi de la qual, y dels tres archs que sosté, queda enterament lliure de parets tota la capella, y en disposició de sostenir sobre d' eixos apoyos lo campanar, si s'hagués cregut convenient construirlo en la fatxada. Desde aquets tres archs cap á dins de la capella, no té, donchs, mes que 12 metres de latitut ó amplada, per 16 metres 40 centímetres de longitud, en qual rectàngul se construhiren las petxinas, que donaren motiu á la construcció d'una cúpula de planta octogonal vistosament decorada en forma d' estrella y construïda ab valentia y bon acert. Eixa capella s'ilumina per medi de tres finestras y un rosetó, ó ull de bou, sens cap adorno ni calat. Tocant á ella, y construïda en lo gruix de la paret, de 1 metre 45 centímetres d'ample per 3 metres de llarch, hi ha una petita pessa que li serveix de sacristia, ab una escala de caragol que facilita la pujada á altra colocada sobre d'ella.

Los claustres son espayosos y elegants, deixant lliure

en son centre un rectàngul de 21 metres d'ample per 28 metres 70 centímetres de llarch, que serveix de jardí. En son àngul Est, una glorieta ab una bellíssima font ocupa un espay quadrat de 5 metres 20 centímetres per cada costat. Agrupacions de columnas voltan los quatre matxons dels ànguls. L'esmerat treball de sos historiatos capítells, ab representacions del Nou Testament; la talla de las cinch claus de sa volta, y en particular la del centre; l'agrupament de figuras sentadas, que constuheixen la cresteria dels nervis ó aristons diagonals, executats ab una delicadesa y una minuciositat admirables; forman un conjunt de bellesas que absorbeix agradablement la atenció del artista. Lo matxó de la part del Oest està unit á un contrafort ó estrep al peu del qual deuria col·locarse, probablement, la imatge de Santa Eulalia, á judicar per l'arch en éll obert y l'escut ab la creu dita vulgament de Sant Andreu, en que va morir també eixa heroína y de consegüent li es també propia.

La esquisida y ben treballada clau del centre d'aquesta glorieta, representa al patró de Catalunya Sant Jordi, y las figuras talladas en los dentallons de sas arestas, reynas, bisbes, patriarcas, etc., obra d'Antoni Clapés y son fill, dels quals es també la demás obra de talla dels claustres; tot construït á despesas del Il·lustríssim bisbe Sapera. Tocant á eixa glorieta hi ha un gran depòsit d'aygua en forma de safreig ab un surtidor al mítx anomenat vulgament *surtidor de las ocas*, pera servir d'esbarjo á las que hi ha en lo jardí.

Los claustres propiament dits son espayosos y de molt bonas proporcions; vint archs, desiguals per lo que diu á sa amplaria, mes d'una elevació comú, constitueixen

las quatre fatxadas que donan al jardí, intermitjant eixos archs los estreps de planta quadrada que contrarestan tota aquella bellíssima combinació d' archs y voltas de pedra picada ab que están cubertas las galerías. Tant en eixos 20 archs, com en los dos de la glorieta, hi faltan construir los calats y colocar las duas columnas de pedra que dehuen apoyarlos. En tres de las quatre fatxadas interiors d' eixos claustres, foren construïdas varias capellas que poden nomenarse de familia, puix perteneixian á diferents particulars, conservantse encara en ellas las tombas, en quals llosas hi ha grabats sos respectius escuts d' armes; y en la quarta fatxada colocaren la sala de la Capbreuació, la Capitular ó del Capítol, la capella del Sagrament y part de la capella de Santa Llucia de que parlarém mes endavant.

Totas eixas capellas, al igual que las de dintre la catedral, son absidals y quasi idénticas á aquelles en proporció, detalls, forma y dimensions. Totas tenen dos grahons que aixecan lo pis del general dels claustres, y en lo segon de dits grahons están asseguradas las reixas que las tancan. Entre eixas reixas, en sa majoria antigues, n' hi ha algunas que son un verdader model de serralleria, indicant clarament lo grau d' avens á que havia arribat l' art del serraller al temps de llur construcció, vegentse en sos remats cogulls y fullas de diferents plantas y flors molt variadas, ab sos pétals y sos grans.

L' estat de semi-ruina en que algunas d' ellas se troban impideix apreciar be los adornos de que estavan plenas, no conservantse mes que duas ó tres en bon estat, en las que's vehuen encara algunas peanyas sostenint imatges de bronze y pinacles d' un treball sumament primorós.

Produeixen també molt efecte, y d' aixó sapigueren trauren gran partit, las planxas picadas y retalladas ab art, de manera que colocadas las unas damunt de las altres, simulan ja cogulls ó flors, ja las diferents caras d' un pinacle.

Las capellas construïdas en la part que dona al carrer de la Pietat son del any 1382, y en aquella meteixa época fou construïda la de la Puríssima Concepció.

Eixa capella, coberta per una elegantíssima volta molt semblant á la de la del Sagrament, fou dedicada al culte de la Verge fins fa molt pochs anys, en que fou dita imatge trasportada al interior de la Seu. Està situada davant per davant de la porta dels claustres, lo que feya que tapant, com tapavan, en dias de festivitats los archs d' eixa ala de claustres per medi de tapisseries, quedava habilitada tota ella per capella. En l' altar del seu meteix costat, á ma esquerra, s' hi construï un coret pera' l servey particular d' eixa capella, ab la seva entrada y escala especial oberta en lo meteix gruix de la paret. Avuy dia ha desaparegut lo retaule que hi havia antiguament, que s' ha substituït per un dels gòtics que 's conservan encara y que estava abans en un altre altar. En las parets de dita capella en duas petites urnas hi ha depositats los restos d' alguns personatges de la casa Real d' Aragó procedents del enderrocat convent de San Francesch d' ahont foren portats á eixa iglesia per evitar profanacions. La obra d' eixa capella se feu essent arquitecte de la Seu Roqué, lo qui seguí en un tot lo gust del arquitecte Fabre. La restant obra dels claustres es dels arquitectes Bartomeu Gual y Andreu Escuder.

Antiguament totas las capellas tenian lo seu retaule especial; pochs s' en conservan, y eixos pochs están en un

estat de descuyt y abandono que dona llástima. Eixos re-
taules eran en sa inmensa majoria en forma de trípich,
quals espays ocupavan pinturas de gran mérit, represen-
tant los Sants patrons de la familia que'ls costejá; campe-
janthi *graciosos* *travalls* *de* *talla*. *Separavan* *verticalment*
eixos quadros elegants pilarets, que sostenian uns fron-
tons molt ben entesos, adornats de cresterias, lo que dava
complet reals á aquellas obras dignes del esperit religiós
de la época.

En los últims anys del sigle xvii, y durant lo se-
guent, fou quan eixas magníficas obras dels sigles xv y
xvi desaparegueren, pera donar lloch á las del gust del
renaixement ja bastardejat, distant molt de valdre lo que
aquellas, essent per tant un verdader adefessi en lo dis-
tingit lloch que ocupan.

Una de las portas que dona entrada als claustres, es
la dita de la Pietat, molt mes moderna que aquets, indi-
cantho clarament sa ojiva, qual arch es conopial, aixe-
cantse visiblement ja desde sos primers archs; los capi-
tells de las columnas; los tallats de sas fullas y l' estil de
las figuras. Aumentan sa hermosura la ben treballada
creu colocada perpendicularment al centre de la ojiva,
los dos pilars que com á contraforts s'aixecan als costats,
y la varietat de fullas y relleus que la adornan. No corres-
pon á tanta bellesa lo baix relleu que's descubreix en lo
nitxo que forma l' arch, encara que no es dolent ni molt
menys. Eixa porta per sa part interior, ó sia per los
claustres, correspon al davant del matxó angular de la
glorieta; de manera que l' arch transversal d' aquella
nau descansa per un de sos arranchs en lo vértice de la
arquivolta de la porta, perfectament enllassat, terminant

ab capitell, pera rebre l'arranch del arch: felís combinació que va vencer una dificultat de construcció.

Tot lo dit fa creure, que quant se construïren los claustres, se deixá per edificar eixa porta, aixecantse quant se feu la del Capítol y Capbreuació, essent de consegüent obra d'Andreu Escuder, en quals temps la arquitectura gòtica comensava ja á malejarse, prenent curvas no tan precisas com las havia tingut fins allavors.

Altra porta, si be que de reduïdas dimensions, mereix especial menció: es la que posa en comunicació los claustres ab la capella de Santa Llúcia, puix encara que senzilla, es d'un treball delicadíssim. Altra de las portas que dona entrada als claustres, es la nomenada de Santa Eulalia, que surt al carrer del Bisbe; sos elegantíssims archs acaban en ojiva: fatxada es eixa preciosíssima en la qual s'agotaren tots los primors del sigle xv. No hi ha cosa en ella que no acrediti 'l gust de la época; es la mes típica y la que está mes en armonia ab la obra dels claustres. Sobre son dintell recte, s'aixeca dreta la imatge de la patrona Santa Eulalia, cuberta per medi d'un delicat dosseret, que la ojiva del meteix arch continguda en degradació entre 'ls dos matxons interrompeixen, no deixantlo ésser tan elegant y esbelt com deuria. La escultura está ben entesa, y es esmerada sa execució; los capitells de las columnas, las fullas de las duas orlas del timpan, las de la arquivolta, las dels pinacles y la meteixa imageria, son dignas de pendres per model acabat d'execució. Eixa porta condueix al claustre per medi de quatre ó cinch grahons, essent digne de notarse que son buyt no correspon al centre del espay, irregularitat que té sa explicació y motiu. Fins ara fa molts pochs anys las

catedrals tenian lo dret nomenat de *sagrat*, pera 'ls delinquents y criminals, cosa que's tingué en compte al projectar los clau-tres y en particular eixa porta. Efectivament, los homes, que eran los qui ordinariament s'acullian á sagrat, en lo lloch respectat per la llei, tenian sa estancia en uns aposentos, part dels quals encara subsisteixen sobre dels claustres, servintlos d'esbargiment los terrats dels meteixos; mes al objecte d'aïslar las donas, si per cas alguna s'acullia també á sagrat, se'ls construhí una cambra especial sobre aquest pas, fent, pera pujarhi, una porta y escala al costat meteix de la d'entrada. Veus aquí explicat lo motiu per que's desvia l'eix de la porta cap al Sud del eix del pas general, y veus aquí també per que subsisteix aquella estancia, que pren una gran part de la elevació que tindria la entrada.

La volta que cubreix aquesta, y serveix de trespol á la estancia de sobre, es digna de estudi tant per la poca moneta que té, com per lo delicat treball de sas cinch claus.

La capella del Sagrament, lo meteix que la de Santa Lluia, comunica també ab los claustres per medi d'una porta ab pochs treballs de talla, puix eixos se concretan als que adornan los capitells de las columnas, los frontons y pinacles dels estreps y 'ls baixos de la arxivolta y remat superior. Tota eixa obra de talla es executada ab un acert y primor digne de gran elogi. L'arch de la porta es semi circular, y en sos arranchs no hi ha lo dintell recte; tota ella queda lliure y es revestida de una severitat especial. La motlluració es molt ben entesa, y enterament ajustada á las prescripcions de son gènere; la ornamentació está posada en son verdader lloch, sens que abundi, y sense que's trobi á faltar en cap

part, y son conjunt satisfà perfectament. L'espai intermedi entre l'arch semicircular de la porta, que es lo mes gran y que està en lo pla del parament de la paret, y lo de la arxivolta ogival, aixecat en sa part superior, com se practicava en lo sigle xv, està ocupat per un rosetó en relleu, acompanyat fins als arranchs de la archivolta ab calats ben entesos y característichs. La forma, ó millor dit, la combinació del rosetó central, pertany á la tercera época de la arquitectura gòtica, sens que puga cabre cap dupte de que tal porta fou feta en lo sigle xv.

Tota la obra dels claustres es de pedra de la montanya de Montjuich, feta excepció d' algunas portas y de la glorieta

A terra està enterament ple de tombas, cubertas per senzillas pedras sepulcrales, ab alguns esgrafiats representant, la major part d'ells, atributs ó instruments propis del ofici ó gremi á que pertenesqué 'l difunt; no obstant n'hi ha algunas que per sa antiguetat ó significació, mereixen esser detingudament estudiadas. Una d'ellas, es la que ja havem dit, que estava en la part baixa de la porta del temple que dona als claustres, á ma esquerra entrant.

Altras duas lápidas notables guardan eixos claustres, la una empotrada en un dels matxons, quasi bé davant de la porta de Santa Eulalia, á una altura de tres metres, té, en gran relleu, dos àngels agenollats, sostenint l'escut d'armas de Catalunya, y per sobre una llegenda molt ben conservada, que diu aixís: «Carner de la Confraria del Senyor Rey baix la invocació de la Verge Maria.» La altra lápida es moderna, y fou posada pera recordar la festa que tingué lloch lo dia 16 de Juny de l'any 1871 en celebració del XXV aniversari de la exaltació al soli Ponti-

fici del Papa Pio IX. Eixa lápida escrita en caràcters romans diu així: *Quod atlanteos fines dissitas orbis terrarum jam procumbentes regiones—Quod populos quod dynastias—Romanorum Pontificum optimo strenuo invicto nulli quidem secundo—maximo Pio IX—Justitia vindici pietati robori patriaque libertati firmissimo propugnaculo—Petri diebus quod nondum alteri eventum fuerat longe mireque expletis confectis superatis—officii tenuit ducere gratulationem facere - seque ingenti lætitiæ voluptate perfundi—hoc et Barchinonensis almæ basilicæ ex consulto Capitulum—adscitis sibi civibus—quos amplissimos sumptus ultro suppeditare fere ex toto et religio et studio devinxit—æmulandum impendens—atque beneficiorum modo occasione accepta grata recordationis speciem pre se ferens—Anniversarium diem quintum supra vicessimum potissimum recolendo—Ad perpetuum ut decet tanta rei memoriam—egregium monumentum—erigendum curavit.*

Eixos claustres se deterioraren considerablement, quant las tropas de Felip V (1714) sitiaren eixa ciutat y en lo bombeig anomenat vulgarment d'Espartero (1842).

CAPELLA DE SANTA LLUCIA.

Sols nos falta parlar de la capella de Santa Llucia, qual hermosa fatxada romana-bisantina, així com la severitat que regna en son interior, afirmen mes y mes la creencia, de que es aquella part la mes antiga del edifici. Manà edificarla l'any 1271 lo Bisbe Don Arnau de Gurb, quals restos descansen allí meteix.

L'ull de bou, que á bon segur s'obria abans sobrs sa porta, se transformá mes endavant en elegant finestra

d' arch apuntat y sens cap motlluració; y sobre 'l pinyó que indica la vessant de la cuberta, s' aixeca un campanar en espadanya, que porta escrita la fetxa del any 1681.

En la cantonada d'eixa capella hi ha una curiositat digna de mentarse, tal es la senya en forma de columna, que ha deteriorat en gran part lo continu fregadís dels carros. Dita senyal era un regulador públich, puix formava la mida justa de la cana dextre, que servia pera marcar los espays mitjers, ó andronas dels edificis, y també pera medir altres diferents objectes. La llargaria consisteix, en un march de 12 pams y cada un de eixos en 12 mitants ó dotzeaus y dos tersos, dels quals vuyt fan la cana catalana. Durant una gran temporada, la Catedral fou considerada com á parroquia, á qual efecte s' habilitá eixa capella, posantshi las fonts baptismals y construintse lo corret y escala que hi ha sobre la porta principal. Examinant ab una mica de detenció sa planta, se nota desseguida, que la paret de fatxada que dona al carrer del Bisbe, tingué un desgruix de mes de sas tres quartas part, al objecte de que se posás á la línea al construirse la ala dels claustres á ella adossats. Hi havia també en eixa meteixa fatxada una petita porta que fou tapiada á principis de aquest si-gle, conservantse encara l' adorno superior de la meteixa, com també quasi totas las llosas sepulcral's que cobreixan son paviment de la capella.

RETAULES Y ÉNTERRAMENTS.

En lo centre del ábside de la catedral, s' eleva l' altar major, compost d' una macissa columna, sobre de la

qual se colocà una pedra de marbre, que serveix de taula. Lo frontal, que també es de una sola peça de marbre blanch, te esculpits atributs de la passió y mort de Nostre Senyor Jesuchrist.

Darrera d'eix altar, s'aixeca l'esbelt y gallart retaule, enterament daurat, que mes sembla obra de metall que de fusta. Fou fet l'any 1593, y consagrat lo dia 5 de Setembre del any 1597, haventho costejat D. Joan Loris. Set treballats frontons serveixen de digne remat á eix magnífich retaule; ¡quina delicadesa! ¡quin primor reuneixen! Aquellas esbeltas puntes, diu lo nostre cronista Piferrer, sembla que 's sostenen en l'ayre, «com si fossen una misteriosa y espiritual corona del tabernacle; es tanta la lleugeresa d'aquellas puntes, tanta la netedat ab que brillan entre las columnas del ábside, que apar que no impideixen veure los objectes colocats darrera. Sos primorosos calats, afegeix, se deixan facil y amorosament atravessar per la llum, que suau y debilitada, devalla de las tres rodonas y altas finestras, que colocadas en lo remat de la iglesia están mirant l'ample portal, posat davant d'ell en l'altre extrem.»

Se puja al presbiteri per medi de duas escalas, situadas una á cada cantó de la gran escalinata central, que facilita la baixada á la cripta de Santa Eulalia construïda dessota.

Detrás del retaule hi ha una cadira ó trono de marbre, bastant feta malbé, la qual prové dels primers anys de la construcció de la Seu. Dit trono solsament serveix lo dia que los senyors Bisbes prenen possessió de la Diócessis. Està construït de pedra marbre del país y té unas formas entre bisantinas y gòtiques, que fan creure sia d'últims del sigle XIII.

Cap dels retaules de las capellas (1) mereix particular menció, puix tots ells pertanyen desgraciadament á aquella época, en que 'l barroquisme ho inundava tot; de modo que son fills de las imaginacions fogosas d' aquella época; archs trencats, columnas retorsudas en forma de corda, sustentant; los mes inverosímils que dirse puguia, tals son los adornos dels retaules de las capellas del ábside y de las naus laterals. Modernament sobre 'l mausoleu ó sepulcre de Sant Olaguer, en la capella del Santíssim Sagrament, s'ha construït un retaule de fusta pintada y dorada, seguint l' estil del Renaixement, que desentona completament de lo demás de la capella, que es del estil gòtic mes pur. Eix modo de obrar, no té altra disculpa, que l'haver preferit seguir l'ordre del panteó abans que'l de la capella, al objecte de deixar aquell al descobert.

Just es que ab preferencia á altra cosa, parlém de las hermosas y complicadissimas aranyas de llautó, que están davant del altarmajor. Al véurelas, se diria que son obra del sigle xv, de lo millor que cisellaren aquells artífices: tanta es la profusió dels adornos y la minuciositat del treball, que no's pot judicar del seu mérit, sino pujant á sa altura pera véurelas d'aprop. Las feu Francisco Durán vehí de Barcelona, l'any 1784 y 1785 (2).

Entre la porta de la capella del Santíssim Sagrament, y

(1) Végis lo que'n diguerem en la nota octava al parlar de las capellas y 'l concepte que d'ells ne té format nostre Piferrer.

(2) Lo meteix Francisco Durán construï á fins del sigle passat varias aranyas ó salomons pera Santa María del Mar, també de pur gòtic, essent un etern testimoni que demostra clarament que en aquell temps sols faltá la bona voluntat y la filosofia per separarse de los deliris del barroquisme.

la de la sala de la Capbreuació, á uns dos metres d'altura, existeix lo sepulcre de Francesh Desplá. Pertany al género ó estil gòtic; sobre de la urna hi ha una figura vestida ab hàbits corals, quals robes admiran per son precíós treballat. En sa part davantera, hi ha un epitafi en llatí, que traduït al català diu: «Eixa urna conté 'ls restos »de Francesh Desplá varó de noble llinatge, il·lustre per la »seua ciència, virtut, riquesas y gloria, Sacrista de la »Santa Iglesia de Vich, Capiscol de la de Barcelona, Canononge d'altras moltes catedrals, caritatiu ab los pobres, »piadós, solícit en la assistència al temple y zelós en la »defensa dels drets de la patria. Morí l'any 1453.»

Molt mes antiga es altra sepultura que hi ha en la capella de Santa Llúcia, al costat esquer entrant per la porta principal. En ella's veu esgrafiat un soldat ó cavaller ab sa cota de malla sostenint ab las mans sobre son pit sa espasa; ab prou feynas se poden llegir las lletres á causa del emblanquinat de la paret. No obstant, en la primera ratlla se llegeix clar, que lo qui allí reposa es Jaufred de Santa Coloma.

Passant desde la porta que surt als claustres, á la petita entrada de la Sacristia, se vehuen en la paret de la iglesia duas urnas de fusta cubertas de vellut vermell ab l'escut de las barras ó armas de Catalunya, fet de metall. La de la dreta guarda las despulles mortals del comte D. Ramon Berenguer anomenat *lo vell*; y la de la esquerra las de sa esposa D.^a Almodis, los dos fundadors y benefactors de la antiga iglesia. En la paret hi ha pintats ab molta senzillés, dos escuts de armes, lo de Barcelona y 'l de la Catedral, que's compon d'una creu blanca sobre camp de gules. Sobre la pintura se distingeix al llarch un lle-

trero que diu: *Anno Cristi MDXXV*. Al peu de las urnas hi ha duas llargas inscripcions colaterals en las que constan los noms y títols, mes y any, en que moriren don Ramon Berenguer y D.^a Almodis. En la capella de Sant Miquel (segona de la dreta entrant per los claustres) se troba una urna, y sobre d'ella una figura ajeguda que representa un Bisbe. Es la imatge de D. Berenguer de Palaciolo ó Palou, caritatiu Bisbe que durant la Quaresma alimentava cada dia en son palau á 122 pobres, y durant tot l'any, á 12 pobres en lo refetor de la Catedral. Se distingí també com á militar, especialment en lo siti de Penýiscola, ahont va acudir ab 60 cavalls y molta gent de peu. Ademés estigué en la presa de Mallorca, ab 130 homens; en la de Burriana, ab 70; y ab igual número, en la de Valencia.

Antiguament se guardavan en aquet meteix altar, una taula ahont estavan escrites las grandesas de tan preclar varó. L'epitafi que adorna son sepulcre está escrit en llatí, y en ell consta que dit Berenguer de Palou, Bisbe de Barcelona, morí lo dia 1.^{er} de las calendas de Setembre del any del Senyor MCCXL.

La petita y senzilla tomba que's troba en la capella del Patrocini (tercera á la dreta entrant per los claustres), guarda 'ls ossos de D. Pons de Gualbes, que morí lo any 1334, la qual se distingeix per sa preciosa forma, tenint sobre d'ella una figura ajeguda. En la capella immediata á la del Sagrament, ó de Sant Olaguer, que es la primera de la nau lateral dreta, está guardat lo cos de donya Sanxa Ximenes de Cabrera, Senyora de Navalles. La que se descubreix en la capella dels Ignocents (primera á la esquerra entrant per la porta de Sant Ibo) es sens dupte la

millor de la catedral: està adornada ab diferents y admirables figuretas, y especialment n'hi ha una de grandor quelcom mes del natural, la qual està ajeguda sobre la llosa. Guarda las venerables cendras del Bisbe D. Ramon Escalas. Dita figura vesteix un ropatge tan primorosament treballat, que sols lo tacte, com diu molt bé 'l senyor Piferrer, pot donar á coneixer si es marbre ó si efectivament es brodat (1). Eix sepulcre es admirable per la particularitat que acabem de mencionar. Quasi en lo centre, hi ha una figura que entristeix y que á primera vista no se sab si es home ó dona, jove ó vell; los amples plechs de son vestit ocultan sos peus y sas mans, únicament l'extrem de sa barba clavada en lo pit 's veu per sota de la caputxa que oculta sa cara. Altres la amagan ab sa ampla màniga deixant veure solsament sas encongidas cellas, que ombrejan sos tristíssims ulls. Al contrari dels sepulcres de la época del Renaixement, no hi ha una sola figura despullada, tota sa bellesa consisteix en lo magestuós, imponent é ingeniós joch dels plechs.

En la capella del Santíssim Sagrament hi ha'l sepulcre de Sant Olaguer, de que forma part l' arca de sa primera translació, que fou manada fer per lo Bisbe Don Gui-

(1) Lo meteix Sr. Piferrer, parlant d'eixa tomba, afegeix las següents observacions: «S'alaba en alguns sepulcres moderns lo carácter trist y lúgubre de tota la obra, que no's veu desmentit ni en lo mes petit de sos detalls, los quals per totas parts contenen alegorias adecuadas al assumpto ó fúnebres garlandas de cascalls y mortíferas adelfas. ¿Mes, per acás no valen tant com totas las alegorias aquellias figuras que guarneixen las tombas góticas, aquellias caras contretas per lo dolor, aquellias graves veües abismats en meditació, finalment aquella expressió de tristor, magestat y reflexió senllada en ellas?»

llem en lo sicle xv. Eix sepulcre està obert per la part posterior, de manera que desde 'l camaril del altar se pot veure lo Sant Bisbe revestit de pontifical é incorrupte despres de vuyt sigles. S'assegura que l'any 1601, li aixecaren una mica 'l cap per posarli una mitra nova y que á tal moviment lo rest del cos se mogué á proporció.

Al costat de la porta que conduheix á la capella de Santa Llucia, crida la atenció un altre sepulcre, de bronze. Ajudada sobre d'ell hi ha una figura ab un vestit adornat de cascabells, que penjant d' una cadeneta, adornan lo baix de son vestit. Al entorn de la planxa hi ha un lletrero que diu: *Hic jacet Dominus Borra miles gloriosus facta fuit sepultura ista anno Domini MCCCCXXXIII*. La singularitat del trajo, y la pública fama que la pregona tomba d'un jutglar ó bufon, no 's mohuen á detenirnos un poch en un objecte, que tal volta no correspon á nostre propósit; mes creyem oportú donar algunas, encara que curtas noticias, del personatge que allí jau. Era lo seu verdader nom Antoni Tallander, per sobrenom Borra, home de cor, xistós y ditxós, al meteix temps que varó de qualitat, com ho prova lo dictat de *Mossen*, semblant al de *Monsenyer* ó *Monsenyor*, que sens contar los eclesiástichs, sols se donava als cavallers ó als que tenian algun mando militar. Fou doméstich de la Cort de D. Martí, y despres de la de Don Alfons lo Sabi IV de Catalunya y V de Aragó.

Ja havem explicat rápidamente los sepulcres que conté la Catedral, sens que desgraciadament hi haguem pogut incloure molts que ni trobem á faltar, particularment dos que voldriam veure en siti lo mes preferent: es lo

primer lo que deuria contindre lo incorrupte cos del Bisbe Sopera, guardat en l'arxiu de la Catedral; y l'altre, aquell en la qual dehuen collocarse los restos d'aquells vuyt preclars varons, d'aquells vuyt héroes, d'aquells vuyt mártirs de nostra sacrosanta independència, que sacrificantse voluntariament en defensa de la patria moriren en la forca. Barcelona té també un dos de Maig que la enorgulleix. En lo mes de Maig de 1809, la policia francesa descubrí la gran conspiració que anava á esclatar á Barcelona, y eixos vuyt *mártirs de la patria*, pagaren ab sa vida tant heroisme.

La ciutat se comprometé á aixecar un panteó á sa memoria, y l'Ajuntament en imponent professó cívica, depositá los preciosos restos en una sala contigua al arxiu del trifori, esperant lo dia d'esser trasportats al panteó definitiu, que encara no s'ha construït. Al entrar en l'aposemto ahont están depositadas eixas despulles y al veure las mesquinas caixas que las contenen, la vergonya enrogí nostra cara y no poguerem deixar de fer las mes amargues consideracions. ¿Continuarán molt temps en eix estat?

RELIQUIAS Y JOYAS DE LA SANTA IGLESIA.

La Catedral es en reliquias tan rica com la que mes; mes tant solsament ne citarém algunas, per créurelas de major importancia. A la esquerra de la testera de una capella que sols reb llum per una petita finestra, y en los costats de la qual se veuhen com un adorno duas fatxadetas góticas de petit fullatge, hi ha una ampla pica, á manera de petxina, dins de la qual es tradició que's guar-

dan ayguas del riu Jordá. Además la Catedral té lo bras de Sant Jordi regalo de D. Martí; una espina de la Sagrada Corona; un vel de deu pams, procedent del sepulcre del Senyor en Jerusalem; sis *lignum-crucis*, un dels quals es molt notable per sa grandaria; varis ossos de Sant Esteve; trossos de fletxas de Sant Sebastiá; un dit de Santa Llúcia; los caps de Santa Ursula, Santa Benigna y Santa Lefania, y altres moltes, qual enumeració seria fatigosa. Passant desde la sacristia al círcol d'altars que hi ha darrera del presbiteri, se descubreix en lo de son centre, un Sant Cristó de grandor natural y de perfectas formas, mes clavat en la creu de manera que sembla decantat cap á la esquerra. Dita imatge es la meteixa que portava en la proa de sa galera capitana, *Victoria*, en la batalla de Lepant. D. Joan d'Austria, vencedor en la meteixa. Hi ha una antigua tradició, que assegura que la postura violenta que guarda la Santa Imatge, la prengué en eixa batalla, quant al aviar los moros la primera descarga de sos trabuchs, la dirigiren tota á dita Santa Imatge, la qual feu un moviment convulsiu en la creu, manejantse d'un costat al altre, quedant últimament en aquella posició. Corrobora en part tal modo de pensar, lo nombre considerable de daus clavats á l'arbre de la creu, essent aixís que la Imatge no presenta senyals de haver rebut cap rascada. Entre altres curiositats se 'n guarda una, que si be moderna, es digna d'esser notada; tal es un petit y gracioset Jesús adornat ab una faixa de Capitá general y una banda de María Lluïsa. Quant vingué á Barcelona D. Fernando VII ab la sua esposa D.^a María Amalia de Saxonia. visitá la Catedral, y al observar la reyna lo petit Jesús, quedá admirada de sa gracia, can-

dor é ignocencia, qualitats que se li vehuen reveladas en sas faccions, y despres d'adorarlo varias voltas, se desprengué de la banda que li crehuava 'l pit, y maná que d'allí en davant la posassen al Jesuset. Allavors lo rey, trayentse la faixa de Capitá general, embolicá ab ella lo cos de la Imatge, y feu un suficient donatiu, pera que poguessin férseli eixas duas insignias dignament y apropiadas á la grandaria de la Imatge.

La principal joya de la Catedral es la custodia major, tota ella de plata sobredaurada y adornada ab profusió y riquesa, per medi d' un nombre considerable de pedras de gran preu, essent tal lo seu pes, que's necessitan pera portarla, colocada sobre son magnífich peu, també de plata sobredaurada, vuit capellans. Vá colocada demunt d' una cadira essent la meteixa que servia de trono á Martí primer de Aragó (1395 á 1412), y assentat en la qual feu sa entrada en Barcelona, en senyal de triúmfo, D. Joan II de Navarra y Aragó, després d'haver vensut als francesos en Perpinyá (28 d'Octubre de 1473).

Al entorn d'eix trono, que serveix de sustentacle á la custodia, hi ha una banda de vellut vermell brodada de flors que té ademés 21 medallons fins de plata daurada ab diverses pedras, zafirs, granats, etc., y en tota sa longitut duas filas de coral. Després d'aquesta banda, hi ha digne de notarse ab preferencia, un collar molt antich, compost de varias pedras preciosas, sostenint una pessa penjada, d'or esmaltat ab perlas finas; enlassat ab lo meteix collar, y ocupant lo meteix lloch hí ha un fil de perlas petites, mes de gran valor. En la porteta del Sacrari ó veritgle s'hi troban 54 perlas, 8 safirs, 4 topacis, 10 granats, una pedra grabada y tres esmeraldas. En los

dos estreps col·locats á dreta y esquerra de dita porteta, hi ha catorze anells antichs sobre-posats contenint 6 esmeraldas finas, dos rubins, un jacint, quatre zafirs y una pedra treballada. Es notable també un collar d'or esmaltat ab dos diamants, dos rubins, un topaci y varias perlas y una pessa de molta antiguetat y mérit d'or, que té en son revers grabada una porta tancada ab pany y cadenas, y eixa inscripció: *Per me si va tra la perduta gente*, contenint quatre diamants, tres rubins y sis perlas. En la part posterior de la base, hi ha dos pectorals d'or, l'un ab amatistas, l'altre ab pedras falsas. Ademés hi ha en eixa custodia un nombre molt gran d'anells, cadenas y collars, que arriban á tapar las delicadas líneas y hermos contorn de sa elegant y preciosa forma (1). La custodia petita, y lo incenser de plata sobredaurada que serveixen en las grans festivitats, datan de la meteixa época de la custodia, encara que hi ha qui opina, que eixos objectes foren fabricats en temps dels Reys catòlichs.

De las preciositats que han desaparegut y que existiren en la antiga iglesia, n'hi ha una, que segons varis historiadors, se conservava encara abans de tirarse á terra aquella (1082): era lo retaule del altar major, tot ell d'or finíssim, pagat per lo Comte D. Ramon Berenguer y sa esposa Mahalta, filla de Robert Guiscard, per lo qual em-

(1) L'any 1869 se valoraren las joyas d'eixa custodia en 10,511 duros quantitat molt petita si'ns fixem en los valors fabulosos que donavan á las joyas; aixís per exemple veyém que lo *Guía* que al explicarlas diu textualment «un rubí cabussó de la grandaria d'un ou de gallina qual valor no se pot fixar» y venen los argenters y'l fixan á quant dirian? á... 8 rals, (*Diari de Barcelona* del dia 7 de Novembre de 1871, edició de la tarde); y s'estima una esmeralda en 1500 ducats y una creu de rubins en 2300 duros; y 's diu que hi há 1206 diamants 2000 perlas finas, 115 opals, 5 zafirs, etc. etc.

penyaren dits monarcas gran part de sos habers y rendas, resultant de tal empenyo, 2000 marchs d'or del mes fi. No ha pogut arribar fins á nosaltres la noticia de quál fou sa primitiva forma, pero sí que 's composava de varias pessas.

PINTURAS.

Molt pobre de pinturas es eixa catedral, si la comparem ab las de Sevilla, Búrgos y Toledo; no obstant ne té algunas dignas de que s'en parli, com son los frescos de la volta de la sala capitular, pintats per lo doctor D. Joseph Juncosa de Cornudella, que vivia á primers del segle XVIII, las de la capella dels claustres, ahont abans se venerava la Puríssima Concepció, las que hi ha en algunas sepulturas dels claustres, entre éllas la de Mossen Borra, ja mitx esborradas: estas son las principals en son género de las que guarda la Catedral. Las pinturas al oli son ja mes nombrosas é importants. En la sala capitular, veyem un quadro de moltras figuras que representa á Carlos III prenent possessió d'un canonicat, obra del pintor catalá D. Manel Tramullas, de Barcelona (desde 1775 á 1779); un gran Cristo, obra de molt mérit y altrás varias de menys importancia. En las capellas dels claustres, també 's guardan gran nombre de pinturas dels antichs retaules, mes ó menys ben conservadas, pero totas dignes de particular estudi. Una de las mes dignas de atenció, es la que hi ha tocant á la capella de la Pietat, que representa á Jesucrist en mitx dels dos lladres, en lo Calvari; y en altre cuadro lo miracle dels pans y dels peixos. Duas pinturas de gran estima hi ha també en la capella de Sant Olaguer, acom-

panyadas de duas perspectives que representan lo monument de la Semana Santa; altre la cena del Senyor; lo lavatori, que executá lo célebre pintor catalá Viladomat; y altres sis cuadros mes petits, obra de Manel Tramullas (fill). En la capella de Sant March, hi ha també dos grans cuadros, que representan passos de la vida de dit Sant. En la de Sant Esteve, n' hi ha també altres dos ahon s' hi vehuen fets de la sua vida; en la de Sant Pau hi ha per acabament de lo retaule un cuadro, obra de Francisco Tramullas, de Perpinyá, pintat en lo segle XVIII; per últim en la capella del Sant Cristo hi ha també algunas pinturas de Tramullas dignas d' estudi. No havem fet mes que relatar las pinturas, pera 'ls aficionats y artistas, sense entrar en explicacions relativament á cada un d'ellas, puix nos separaria massa de nostre objecte y seria impropí d' una monografia purament narrativa. Ademés dels citats quadros, n' hi ha en quasi tots los demás altars; mes tant per falta de llum sufficient pera examinarlos, com per lo color pujat ab que los ha cubert lo temps y 'l fum dels llums, fa que siga quasi impossible examinarlos ab la deguda detenció.

EXÁMEN DEL EXTERIOR.

Acabada la descripció del interior de la Catedral, aném á ocuparnos de son exterior. Ja en lo segle XV se comensá una part del basament de la fatxada principal, obra feta ab pedra de fil ordinaria, que 'ls noys ab sos jochs s' han encarregat de destruir: lo demás d' eixa fatxada está encara pera fer, de manera que si no fossen sos finestrals y la part de cimbori, que sobrehix de sa paret, res nos demostraria que allí dintre hi ha una catedral tan her

mosa com la de Barcelona. La part de fatxada unida á la principal, fins arribar á la capella de Santa Llucia, se compon d'una robusta paret ab quatre finestras de grans dimensions, que pertanyen, duas á la capella del Sacrament, una á la sala de Capbrevació y la altra á la sala del Capítol. La capella de Santa Llucia, tocant á eixa paret, presenta una fatxada enterament distinta, puix com ja havem dit pertany al romá-bizantí. La porta está composta d'archs circulars en degradació, que estavan sostinguts per quatre columnas, duas de las quals han ja desaparegut; reflexant bé la época en que fou construïda.

La fatxada del carrer del Bisbe solsament té deu metres de altura per terme mitj: sa primera quarta part la constitueix una simple paret sense oberturas, que es la que correspon á la capella de Santa Llucia, y las altres tres contenen vuyt finestrals, interromputs per la graciosa porta gòtica de Santa Eulalia. Eixas vuyt finestras, portan en son centre una columna ab son corresponent calat; mes están totas ellas tapiadas. Las sis primeras pertanyen al gòtic de la tercera época, y las duas últimas al de la segona, notantse alguna diferencia entre las dimensions d'unas y otras.

La fatxada del carrer de la Pietat la constitueix, com la del carrer del Bisbe, un tros de paret ab sis finestras vistas, y altra mitj amagada per una construcció moderna, separada d'aquella per la porta de la Pietat. Eixas duas fatxadas están pera acabar, no tenint mes remat que las gárgolas que donan surtida á las ayguas pluvials, que's recullen en los terrats que cubreixen las capellas dels claustres, faltant l'ampit y passamá que sens dupte devia acabar-lo.

Donant la volta per darrera de la iglesia, se veu l'ábside en tota sa extensió. L'aspecte d'eix ábside ab sos contraforts y gárgolas, y los segons respatlles de las capellas, produheix un efecte imponent al meteix temps que pinto resch. Es sens dupte lo punt de vista de millor efecte, particularment si l'observador se coloca en paratje desde ahont puga veure bé l'ayrós campanar de las horas. Seguint la volta, s'arriba á la porta de Sant Ibo, desde qual punt, fins á arribar á la fatxada principal, hi ha un tros de paret ab dos ordres de finestrels; los primers donan llum á las capellas y 'ls segons al *triforium*. Lo repartiment, magnitud y gust d'eixas finestres, es digne de particular menció produhint son conjunt un efecte de grandesa molt notable.

Entre'ls finestrels que donan llum á las capellas, y abans del penúltim, hi ha un quadro de pedra, d'uns dos pams, que surt de la línia de la paret y presenta esculpit en son centre un borceguí de grandor regular. Veus aquí son significat: al aixecarse las últimas parets de la Catedral, tingué que comprar-se un tros de terreny propi de la Confraria del sabaters, qual antiga casa gremial conserva encara son frontis, en bastant bon estat, davant de las escalas de la meteixa Catedral; per la cessió d'eix terreny, la Confraria va exigir lo privilegi de que lo seu primer prohom tingués lo dret d'assistir á totas las funcions religioses de la Catedral, ocupant una de las cadiras del Cor que están destinadas als canonges. S'accedí á tal privilegi, y 'l prohom dels sabaters lo usá durant molts anys: mes endavant se buscá un medi pera abolirlo, y 's conseguí, donant un canonicat al fill de dit prohom. A aixó atribueixen molts la colocació del borceguí de pedra

darrera de la capella de la Confraria, judicantlo com á últim recurs empleat per eixa després d'un llarch plet, pera vindicar son dret; mes lo cert es, com ho declara lo gust dels adornos que rodejan la escultura, y 'l mode com está colocada la pedra, que tal objecte está allí desde la construcció de la iglesia y com en senyal del antich senyoriu de la Confraria.

EPÍLECH.

Donarém un compendiós resúm de la historia de la Catedral, al objecte de que pugan fixarse millor en la memoria los punts mes culminants de la meteixa.

En lo segle VI, segons sembla, se construí en lo mont Tabor una capella dedicada á Santa Creu, que fou consagrada per nou Bisbes l'any 599. Durant la dominació dels alarbs va servir de mezquita, fins que en l'any 801 espulsats per Ludovic Pio, torná al culto Católich. L'any 877 segons uns, lo dia 10 de las kalendas de Novembre de l'any 878, segons altres, foren per primera volta trasportadas á ella las reliquias de Santa Eulalia, que pujá al cel lo dia abans dels idus de febrer del any 282. Foren trobadas en Santa Maria de las Arenas ó del Mar, essent Bisbe de Barcelona Frodoino.

L'any 1046 se comensá la iglesia gran, essent consagrada l'any 1058 en presència de Don Ramon Berenguer y Donya Almodis.

L'any 1173 s'aixamplá per la part del actual cor, collocantse la primera pedra de la Catedral actual, baix la advocació de Santa Creu y Santa Eulalia, l'any 1298, regnant Don Jaume II. Lo mestre Major Jaume Fabre se en-

carregá de la obra l' any 1317 y á éll se deu la porta de Sant Ibo, la cripta, l' ábside, la part superior del crehuer, las capellas de Montserrat y Sant Ramon, y las de Sant Geroni y la Magdalena.

La cripta de Santa Eulalia fou terminada lo any 1338, essent depositada en ella Santa Eulalia l' any 1339, assistint al acte D. Pere IV y sa esposa, los reys de Mallorca, y gran nombre de damas, prínceps, cavallers, y fins las meteixas monjas, que en tal dia abandonaren la clausura.

Desde l' any 1335, fins á prop dels principis del 1400, era mestre major Roquer, ajudat d' un substitut nomenat Pere Viader. Cobrava l' arquitecte 3 sous y 4 diners diaris, y rebia á més 100 sous pera vestir-se. L' any 1382 se construïan las capellas dels claustres properas al carrer de la Pietat, treballant Francisco Fransoy en los capitells de las finestras y Jaume Filella en los adornos dels portals, á rahó de 3 sous y 6 diners diaris. L' any 1387 acordaren los Senyors Obrers de la iglesia, aumentar los honoraris fins á dos florins ó sigan 22 sous per semana. En eix meteix any y següents se treballá en las torras, fent quasi tot lo treball Bartomeu Despuig y Francisco Muler, lo qual además de esculpir las torras, fou lo qui treballá la major part dels preciosos y delicats fullatges de las finestras y capitells, tenint per estipendi, lo meteix que Despuig, 4 sous diaris.

En eixa meteixa época, s' aumentá també 'l sou al substitut de Roquer, que era Pere Viader, donantli 50 sous pera vestir-se, además del estipendi diari que' s fixá á 3 sous 6 diners per sa doble classe de substitut del arquitecte y principal treballador.

L' any 1388 Francisco Muler esculpeix algunas claus

y l'any següent Alemany construïx alguns capitells y bases.

L'any 1393 á despesas del Consell de Cent se fongué lo gran «seny de les hores». De l'any 1420 á 1430, se feu desde 'l traspàs á la porta principal, y 's treballá en los claustres, qual última clau fou colocada lo mes de Setembre de 1448. Desde l'any 1432 á 1442, desempeñá lo càrrech de mestre major Bartomeu Gual, reemplaçantlo desde eixa fetxa Andréu Escudér de qui's troba noticia fins l'any 1451, cobrant com á estipendi 4 lliuras diaries y 100 de gratificació lo dia de Nadal.

Eix es l'últim verdader mestre de la catedral, y com los treballs que després se continuaren pertanyen principalment á la escultura, deixarem los noms dels demés arquitectes y acabarem lo resúm ab los escultors y demés que treballaren en l'ornament del edifici.

L'any 1442 treballavan com á escultors principals Pere Oller y Antoni Clapés esmaginayres, per lo preu de 4 lliuras 6 diners diaris; l'any 1447 s'edificá la capella de Sant Olaguer ó del Santíssim Sagrament; l'any 1449 Clapés, pare y fill, treballaren en las claus y demés adornos del claustre, comensant l'any 1450 á esculpir las gárgolas, ó canals, rebent per cada una de ellas la quantitat de 4 florins. L'any 1457, Matias Bonafé construeix las cadiras inferiors del cor, cobrant 15 florins per cada una; essent de notar que entre las varias clàusulas que conté la capitulació celebrada entre aquell escultor y 'l Capítol, se n'hi troba una en que s'imposa al artista la condició de treballar en tots los assientos de las cadiras, adornos de fullas, mes de cap manera imatges ó bestiari.

L'any 1483, Miquel Loquer natural d'Alemanya, ausi-

liat de son deixeble Joan Frederich, treballà los delicadíssims pinacles de las cadiras del cor. Mort ja aquell digne artista, la rivalitat ó l'esperit nacional y odi als estrangers, tan marcat en aquells temps, volgué entelar lo brill de sa obra. Se pretengué que 'ls seus per sempre célebres pinacles contenian graves defectes, lo Capítol nomená árbitres que despres d'examinarlos los declararen defectuosos y rebaixaren al bon alemany gran part del preu ajustat; de manera que l'any 1493, sa viuda-cobrava del Capítol per intermediació dels marmessors de son espós Fra Erasme de la *órdre de Sant Agusti* y l'honorable mercader Joan Conrat, la petita recompensa que l'artista no arribá may á cobrar.

Lo any 1494 Gil Fontanet, pintor de vidrieras, entre altres cosas construí y pintá la de la capella de las fonts baptismals, segons los dibuixos que á est objecte feu lo pintor Bermejo. L'any 1519 se pintaren los escuts d'armas dels cavallers que assistiren, ó podian assistir, al capítol del Toisó d'or que presidi Carlos V. L'any 1546 se construí la orga, que fou destruïda per un llamp l'any 1646, fet que torná á repetir-se los anys 1849 y 1859.

De l'any 1562 á 1564 Bartomeu Ordoño y Pere Vilar escultors, naturals de Saragossa, construïren lo frontis del tras-cor. Ordoño feu per encàrrech del Capítol dos relleus del martiri de Santa Eulalia é invenció de la Santa Creu; pero ja perque se judiqués defectuosa sa obra, ja perque no estiguessen de acort los canonges y l'artista, en Juny de 1562 encarregaren lo treball dels relleus á Pere Vilar, encara que'l dibuix fos exclusivament d'Ordoño. En 1772 fou reedificada la tribuna dita real, construïda al costat de la orga l'any 1400, á la que s'hi anava per medi

d'un pas cobert desde 'l antich Palau major. Los sepulcres mes notables son: lo de D.^a Sanxa Ximenes de Cabrera y lo del Bisbe Palou del sigle XIII; lo del Bisbe Pons de Gualbes, del sigle XIV, y 'l del Bisbe Escales, del sigle XV.

Havem mentat, ab mes ó menys extensió, tots los artistas que prengueren part en la construcció d'eixa suntuosa catedral; havem trassat breus rasgos històrichs tocant á alguns d'ells; siga 'ns permés, que dígam ab un conegut autor catalá: «Eixos son los dignes artífices, no venjats fins al dia, eixos son los humils cristians que ni tant sols grabavan los noms en sas obras, com si al construir las complissen un deber sagrat y piadós.»

«¡Escultores y arquitectes dels sigles XIII, XIV y XV; vosaltres sentíreu lo verdader foch de la inspiració, comprenguéreu la santa missió del art; parláreu als sigles un llenguatge clar é inteligible, lo llenguatge del sentiment: per aixó las generacions han vingut y venen á pagar son tribut d'admiració á vostras catedrals, per aixó 'l poble se pert en sos llarchs corredors, s'humilia en las ombras de sas grandiosas naus, se familiarisa ab sos relleus; porque vostres edificis parlan un idioma universal pera 'l cristianisme, son grans com la idea y religió que representan!»

«Vosaltres no coneguéreu eixa part analítica que espanta y fa desconfiar al menys débil, vosaltres seguíau tan sols lo que vos dictavan vostres cors y vostras conciencias.— Artistas inmortals, jo vos saludo.»

Barcelona 31 Maig de 1878.

RAMÓN SORIANO.